

1982/83:128

Måndagen den 25 april

Kl. 11.00

1 § Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

2 § Talmannen meddelade att *Lennart Blom* (m) den 24 april och *Ulla Ekelund* (c) den 25 april återtagit sina platser i riksdagen, varigenom Axel Wennerholms och Karl Erik Olssons uppdrag som ersättare upphört.

3 § Svar på fråga 1982/83:416 om en kärnvapenfri zon i Norden

Anf. 1 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Ola Ullsten har till mig ställt följande tre frågor om en kärnvapenfri zon i Norden:

1. Vilka utgångspunkter kommer att gälla för regeringens fortsatta handläggning av frågan om en kärnvapenfri zon i Norden?
2. Är regeringen beredd att efter nödvändig bearbetning offentliggöra den föreliggande zonstudien?
3. Är regeringen beredd att i obearbetat skick delge utrikesnämndens ledamöter denna studie?

Som svar på Ola Ullstens frågor vill jag först framhålla att regeringen ser upprättandet av en kärnvapenfri zon i Norden som ett led i arbetet på att i ett större europeiskt sammanhang reducera kärnvapnens roll. Andra sådana led utgörs av de pågående förhandlingarna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen om kärnvapnen i Europa och förhandlingarna mellan militärallianserna om de konventionella militära styrkorna. Ytterligare en betydelsefull åtgärd för att minska risken för användning av kärnvapen i Europa skulle kunna vara förverkligandet av en s. k. korridor fri från slagfältskärnvapen. Det finns alltså ett klart samband mellan upprättandet av en nordisk zon och dessa strävanden, som alla går i samma riktning. Såväl genom upprättandet av kärnvapenfria områden som genom övriga här nämnda åtgärder kan man bidra till det övergripande målet att förhindra ett kärnvapenkrig.

Detta innebär emellertid inte att vårt arbete för en kärnvapenfri zon i

Måndagen den
25 april 1983

Om en kärnvapenfri zon i Norden

Norden måste avvakta framsteg i de europeiska förhandlingarna. Regeringen har f. ö. förklarat, att själva arbetet på att förverkliga en sådan zon är i sig självt förtroendeskapande och spänningssänkande. En nordisk kärnvapenfri zon är ett betydande svenskt intresse. Framsteg i zonfrågan bör kunna bli ett konstruktivt bidrag till strävandena att gradvis minska kärnvapnens roll och antal i Europa.

Den inom utrikesdepartementet utarbetade promemorian om en kärnvapenfri zon i Norden har karaktären av ett internt arbetsmaterial. Det utredningsarbete som fortlöpande bedrivs inom departementet i denna fråga fortsätter, och regeringen avser att offentligt redovisa sin syn på basis av allt tillgängligt material. I en sådan redovisning kommer i tillämpliga delar zonstudien att finnas med.

Vad slutligen gäller Ola Ullstens tredje fråga, finner regeringen det naturligt att hålla utrikesnämnden informerad om det utredningsarbete som inom regeringskansliet bedrivs i fråga om en kärnvapenfri zon i Norden. Underlagsmaterial och bedömningar, som är av sådan karaktär att de inte anses böra offentliggöras, kommer att redovisas för utrikesnämnden.

Anf. 2 OLA ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag ställde frågan var uttalanden av Lennart Bodström om att det inte längre var nödvändigt att se frågan om den kärnvapenfria zonen i Norden i sitt europeiska sammanhang. Eftersom det i utrikesutskottets betänkande uttryckligen står – det har stått flera år i rad f. ö. – att man skall göra just detta, väckte givetvis utrikesministerns uttalanden förvåning, inte bära hos mig. Var regeringen ute efter att skapa splittring på ännu ett område inom utrikespolitiken, eller var det bara ett i raden av oklara uttalanden om vår utrikes- och säkerhetspolitik som blivit så vanliga på sistone?

En välvillig, och jag hoppas korrekt, tolkning av det svar som jag i dag har fått är att det måste vara fråga om det sistnämnda. Utrikesministern har sagt en sak och menat något annat – eller möjligen ingenting alls. Nu säger utrikesministern i alla fall att "regeringen ser upprättandet av en kärnvapenfri zon i Norden som ett led i arbetet på att i ett större europeiskt sammanhang reducera kärnvapnens roll". Det kan inte heller vara på något annat sätt.

Norge och Danmark är, som utrikesministern påpekar, med i NATO. Om en zon skall upprättas kräver det att zonarrangemanget accepteras av NATO. I klartext betyder det att NATO överger sin s. k. kärnvapenoption när det gäller Norge och Danmark, dvs. sin avsikt att i krig kunna använda norskt eller danskt område för stationering av kärnvapen. NATO lär inte gå med på detta, med mindre än att några motsvarande åtaganden görs av Warszawapakten. Därmed är zonfrågan en del i de allmänna nedrustningsförhandlingarna – och, precis som utrikesministern säger i sitt svar, ett av flera uppslag till hur kärnvapnens roll i Europa skall kunna minskas.

Därmed, herr talman, är förhoppningsvis förvirringen kring utrikesministerns tidigare uttalanden i denna fråga skingrad.

Jag tog också upp frågan om den arbetspromemoria som har upprättats i utrikesdepartementet. Anledningen var faktiskt inte något som utrikesministern har sagt, utan vad nedrustningsambassadören Maj Britt Theorin sade i ett anförande i Sollefteå den 10 april. Hon sade då: "Arbetsmaterialet, som redovisar endast problemen, är inte till mycken hjälp för en aktiv politisk ledning och tjänar inget annat syfte än att söka hindra det starka folkliga kravet på en kärnvapenfri zon i Norden."

Tanken bakom detta uttalande måste uppenbarligen vara att om fakta är besvärande för politiken, skall fakta döljas. Jag hoppas att jag tolkar utrikesministerns svar rätt, när jag säger att han och resten av regeringen inte delar Maj Britt Theorins uppfattning, utan avser att offentliggöra så mycket av detta material som kan offentliggöras med hänsyn till sekretessbestämmelserna.

Anf. 3 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Få, om ens något, statsråd bedöms så ofta som jag av sin närmaste företrädare i sådana ironiska vändningar som herr Ullsten här excellerade i. Det är möjligt att herr Ullsten upplever detta som ett behov, men frågan är om det är av ett lika stort allmänt intresse. Jag avstår från att gå vidare med kommentarer i den delen.

När det gäller frågan om det europeiska sambandet har jag vid olika tillfällen klargjort att upprättandet av en nordisk zon naturligtvis är ett led i skapandet av ett kärnvapenfritt Europa men att det inte är en nödvändig förutsättning att andra lösningar dessförinnan har vunnits. Jag har också sagt att en nordisk zon har ett självständigt värde och att vi skall arbeta för en sådan zon, på alla möjliga vägar och i kontakt med de övriga nordiska folken och regeringarna. Därmed har jag också klargjort att jag inte på något sätt tar avstånd från vad fru Theorin säger, när hon framhåller angelägenheten av att frågan om en nordisk kärnvapenfri zon inte blir ett ämne att diskuteras uteslutande av experter med spetsfundiga formuleringar utan ett ämne som också diskuteras på bred folklig basis.

Den s. k. zonstudien är en promemoria som under herr Ullstens tid utarbetades av tjänstemän i utrikesdepartementet. Den använder vi i viss utsträckning, men det material som vi vill offentliggöra är sådant som präglas inte bara av dessa tjänstemäns utredningar utan också av den politiska viljeinriktning som regeringen vill ge till känna. Det innebär inte ett döljande av fakta.

Anf. 4 OLA ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag har förvisso ingen anledning att recensera Lennart Bodström i hans egenskap av min efterträdare som utrikesminister. Däremot har jag som riksdagsman ett intresse i största allmänhet av att följa vad som händer också på detta område.

Det var inte bara jag utan många andra som lyfte på ögönbrynen när det

Måndagen den
25 april 1983

Om en kärnvapenfri zon i Norden

framgick av en artikel som Lennart Bodström själv skrev i Svenska Dagbladet att en kärnvapenfri zon i Norden skall bedömas på sina egna meriter och inte göras beroende av utvecklingen i övriga Europa. I och för sig kan det låta som ett ganska självklart påpekande – visst kan man etablera en kärnvapenfri zon i Norden, om man kan få europeisk enighet om det, dvs. om man i själva verket kan få enighet om det mellan Warszawapakten och NATO. Jag utgår från att man inte spekulerar i något ändrat paktmönster i Norden. Men det måste finnas någon mening med att man säger en sådan här sak, och det är bra att det nu har blivit klarlagt att det egentligen inte betyder någonting annat än det som hela tiden har sagts från t. ex. utrikesutskottets sida och tidigare regeringar.

Till sist, herr talman! Lennart Bodström kan naturligtvis inte både hålla med Maj Britt Theorin och mena att fakta har ett egenvärde i den här frågan. Vad Maj Britt Theorin säger i sitt uttalande är faktiskt att denna studie – som mycket riktigt påbörjades under min tid i utrikesdepartementet – bara har tillkommit för att söka hindra det starka folkliga kravet på en kärnvapenfri zon i Norden. Det var sannerligen inte det som var motivet när den arbetsgrupp tillsattes vars rapport nu föreligger. Jag skall ha överseende med att Lennart Bodström av lojalitetsskäl fortfarande säger att han håller med Maj Britt Theorin, men jag hoppas att han i praktiken ändå inte gör det.

Anf. 5 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Vad Maj Britt Theorin starkt har understrukit är att frågan om en kärnvapenfri zon i Norden hör till de olika fredsiniciativ som måste föras ut i en diskussion bland allmänheten. Jag tycker att inte minst den gångna veckans stora fredskonferens i Uppsala domkyrka har klarlagt hur man i alla möjliga kretsar, och inte endast bland utrikespolitiska och militära experter, bör diskutera dessa frågor.

Anf. 6 OLA ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag är ledsen, herr utrikesminister, men det är faktiskt inte alls det som Maj Britt Theorin har sagt i första hand. Hon kanske har sagt det också, men hon har i så fall dessutom sagt det som jag återgav, nämligen att arbetsmaterialet som vi nu talar om, "som redovisar endast problemen, inte är till mycken hjälp för en aktiv politisk ledning och inte tjänar något annat syfte än att söka hindra det starka folkliga kravet på en kärnvapenfri zon i Norden".

Mot den bakgrunden måste man ställa sig frågan: Vad är det för hyssj-hyssj som styr tankarna bakom ett sådant uttalande och eventuellt också utrikesdepartementets bedömning av detta material? Är tanken att de svårigheter som förvisso finns på nedrustningsområdet över huvud taget skall förtigas för att den politiska bilden skall se snyggare ut? Eller är man från regeringens sida, precis som vi var, intresserad av att klarlägga alla de sakliga förhållanden som måste bedömas när man bedömer de politiska möjligheterna att etablera en kärnvapenfri zon, om vilken vi är eniga? Jag känner precis lika starkt som Lennart Bodström för nedrustning i allmänhet och för

etablerandet av en kärnvapenfri zon i synnerhet. Men då måste vi också vara beredda att acceptera fakta och acceptera de svårigheter som naturligtvis ligger i vägen. Att etablera en kärnvapenfri zon är ingen genväg till nedrustning – det är ett resultat av nedrustning.

Nr 128

Måndagen den
25 april 1983

*Om behandlingen
i Iran av Bahai-
religiösa*

Anf. 7 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill bestämt klargöra att regeringen inte har någon som helst avsikt att undanhålla de fakta som behövs för en allmän debatt om detta. Jag har i mitt svar framhållit att vi inför offentligheten kommer att framlägga allt som kan offentliggöras och att i den mån det finns ytterligare material som inte kan offentliggöras skall det tillhandahållas utrikesnämnden.

Anf. 8 OLA ULLSTEN (fp):

Herr talman! Får jag sluta med att säga att jag är nöjd med *Lennart Bodströms* svar i denna fråga.

Överläggningen var härmed avslutad..

4 § Svar på interpellation 1982/83:94 om behandlingen i Iran av Bahai-religiösa

Anf. 9 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Rune Ångström har frågat mig om den svenska regeringen i FN och andra internationella organ kommer att agera för ett fördömande av Khomeini-regimens brott mot de mänskliga rättigheterna.

Interpellationen är närmast väckt mot bakgrund av situationen för den religiösa minoriteten bahaierna i Iran.

Bahaiernas trosåskådning härrör från mitten av 1800-talet. Läran har sina rötter i islam. De ca 300 000 bahaierna i Iran utgör landets största religiösa minoritet. De erkänns emellertid inte som en sådan i den iranska konstitutionen till skillnad från andra religiösa minoriteter i landet. Bekännande bahaier betraktas som avfallingar från islam.

Anhängarna av bahaismen i Iran har alltsedan lärans uppkomst under 1800-talet utsatts för förföljelser och trakasserier i varierande omfattning. Under senare år har händelseutvecklingen tagit en allvarlig vändning. Sedan 1980 har bl. a. medlemmar av bahaiernas högsta organ – det nationella andliga rådet – vid två tillfällen arresterats och avrättats eller spårlöst försvunnit. Andra medlemmar av samfundet har också avrättats. Från iranskt myndighetshåll har i dessa sammanhang bl. a. gjorts gällande att vederbörande varit anhängare av den tidigare regimen eller verkat som agenter för sionismen.

Härutöver har samfundets heliga platser i landet skändats och egendom tillhörig dess medlemmar konfiskerats. Enligt lag förvägras bahaierna möjlighet till arbete i statlig iransk tjänst. Deras äktenskap erkänns inte i den

Måndagen den
25 april 1983

*Om behandlingen
i Iran av Bahai-
religiösa*

mån de ingåtts enligt den egna trosåskådningens regler. Vidare har barnen i vissa fall diskriminerats vad gäller skolundervisning.

Övergreppen mot bahai-minoriteten i Iran är oroande. Sverige har därför tillsammans med andra västeuropeiska länder vid tre tillfällen under 1982 gjort framställningar hos de iranska myndigheterna till förmån för bahaierna. Sverige har också gjort en framställning i Teheran i februari i år rörande politiska fångar.

Den svenska regeringen följer noggrant händelseutvecklingen i Iran vad avser mänskliga rättigheter. Från svensk sida har situationen i landet påtalats i olika sammanhang, bl. a. i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Senast skedde detta i det svenska anförande som hölls i kommissionen den 3 mars i år.

I regeringsdeklarationen vid utrikesdebatten i riksdagen den 16 mars i år framhöll jag, att Sverige kommer att fortsätta att verka för att regelsystemet till skydd för de mänskliga rättigheterna förstärks. Sverige har i FN tagit initiativet till utarbetandet av en konvention mot tortyr och deltar aktivt i detta arbete. Vi skall fortsätta vår kamp mot dödsstraffet och mot de avrättningar utan rättegång och dom som äger rum på olika håll i världen.

Den svenska regeringen kommer självfallet även fortsättningsvis att uppmärksammat följa utvecklingen såvitt gäller mänskliga rättigheter i bl. a. Iran och därvid på lämpligt sätt hävda den traditionella svenska inställningen i dessa frågor.

Anf. 10 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min interpellation. Skälet till att jag framställde den står klart för alla som följer dagshändelserna ute i världen. Jag tror inte att jag gör mig skyldig till någon svepande generalisering om jag säger att de täta rapporter om tortyr, förnedrande behandling av oliktänkande och avrättningar som kommer från det Khomeinistyrda Iran djupt upprör det svenska folket.

Jag kan berätta för utrikesministern att jag i går blev uppringd av en ung människa som med gråten i halsen förebrådde mig och andra politiker här i Sverige för att vi inte gör något för att stoppa de illdåd som, bl. a. i religionens namn, utförs i Iran. Jag antar att utrikesministern har fått liknande, personligt riktade, anklagelser.

Det är ju också något fruktansvärt som händer i Iran, och man kan verkligen känna medlidande med det iranska folket som kastade av sig den diktatur och terror som fanns inbyggd i schahens maktutövning för att hamna under en regim som än svårare trampar de mänskliga rättigheterna i stoftet.

I dagsnyheterna i massmedia börjar de s. k. stående små rubrikerna som talar om dessa illdåd att bli så vanliga att de tyvärr inte längre väcker allas uppmärksamhet. Jag sade att rubrikerna blivit små. Bakom detta döljer sig en kuslig verklighet. Den journalistiska bedömningen går ut på att man minskar ner rubrikstorleken och förvisar notisen till en undanskymd plats när

*Om behandlingen
i Iran av Bahai-
religiösa*

man vet att allmänheten nått en mättnad på ohyggligheterna i Iran, vilket gör att artikeln i fråga inte längre väcker uppmärksamhet och därför inte längre har ett högt läsvärde. Samma fara löper man i fråga om engagemanget och frågornas aktualitet – det gäller både politiker och de djupa folkskikten – om man inte tid efter annan riktar uppmärksamheten mot terrorn och vidtar aktioner för att stoppa den.

Ur olika tidningar och i rapporter från radio och TV har jag bara under de senaste 14 dagarna plockat ett tiotal vittnesmål om grymheter mot den religiösa rörelsen Bahai. Små rubriker som "22 bahai-medlemmar dömda till döden", "De avrättas för sin tro", "113 har avrättats de senaste två månaderna" är bara axplock ur ett stort och i de flesta fall väldokumenterat nyhetsflöde.

Min avsikt är inte att stapla ohyggligheter på varandra, men jag måste peka på det spel över så gott som hela registret av mänskliga rättigheter som Khomeini-regimens brott sträcker sig över. Man förföljer systematiskt oliktänkande av alla kategorier – i många fall är religionen ett skäl till dessa förföljelser. Kvinnor skändas, barn dödas, gravplatser vandaliseras, dödsdömda tappas på blod före avrättningarna – man för ju ett krig mot Irak. Den lista som vittnar om dessa våldsdåd gör ett fruktansvärt intryck.

Jag vill nu ställa en rak fråga till utrikesministern: Vill utrikesministern fördöma de brott mot mänskliga rättigheter enligt FN:s stadga, som Khomeini-regimen i Iran gör sig skyldig till?

Jag vill ha denna precisa formulering av ett särskilt skäl. Utrikesministern hänvisar till sin egen deklaration i utrikesdebatten den 16 mars. Jag lyssnade på utrikesministern vid detta tillfälle – jag har också det utskrivna anförandet här – och i det avsnitt där utrikesministern behandlar länderna Iran och Irak talas bara om den konflikt som är på gång mellan dessa båda länder. I ett avslutande avsnitt av anförandet talade utrikesministern i mera allmänna ordalag om Sveriges anslutning till FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och om varje folks rätt att självt bestämma över sin situation.

Jag tror uppriktigt sagt inte att Irans regering kände sig nämnvärt träffad av detta anförande. Jag har dessutom gått igenom våra utrikespolitiska deklarationer och de tal som utrikesministern hållit – från mötet vid utrikespolitiska klubben den 16 december fram till dags dato – och ingenstans finner jag att det är direkt klarspråk riktat mot regimen i Iran. Jag tror inte heller att framställningen i Teheran rörande politiska fångar oroade regimen där nämnvärt.

Utrikesministern får rätta mig om jag har missat något i det här sammanhanget, men kvar står en begäran att utrikesministern inte endast säger att han är oroad över situationen utan talar ett klarare språk.

Slutligen vill jag fråga utrikesministern om man från svensk sida under den kommande höstsessionen i FN är beredd att fästa uppmärksamhet på terrorn i Iran i någon av de större debatterna. I FN är den 10 december angiven som de mänskliga rättigheternas dag, och då kunde det väl vara ett lämpligt tillfälle att aktualisera den här frågan.

Måndagen den
25 april 1983

*Om distriktsvete-
rinärorganisatio-
nen*

Anf. 11 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Ingen kan sväva i tvivelsmål om den svenska regeringens inställning i frågor gällande mänskliga rättigheter. Brott mot de mänskliga rättigheterna skall fördömas var de än sker – även i Iran.

Jag har i mitt svar nämnt att Sverige under 1983 vid tre olika tillfällen gjort framställningar till Teheran till förmån just för Bahai-minoriteten. Nu säger interpellanten att det inte är säkert att detta haft någon större verkan – vederbörande har inte känt sig träffade. Vi måste emellertid arbeta från den utgångspunkten att våra framställningar åtminstone skall förhindra en försämring av situationen för bahaierna och om möjligt förbättra den.

Jag vill också påpeka att den svenska regeringen så sent som i februari i år agerat i Teheran till förmån för politiska fångar. Jag vill nämna att vid de handelsöverläggningar som skedde med Iran för någon månad sedan, så tog man också från svensk sida upp det angelägna i, för Irans anscendes skull, att de mänskliga rättigheterna respekteras.

Vad jag nu sagt utesluter inte att man kan vidta åtgärder också i internationella sammanhang, t. ex. av det slag som herr Ångström här har nämnt. Vi har möjlighet att ta upp dessa brott i samband med debatter i FN om de mänskliga rättigheterna.

Anf. 12 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tycker att utrikesministern i sitt senaste anförande svarade på min fråga på ett tillfredsställande sätt. Jag förväntar mig nu att Sverige kommer att agera i FN under den kommande höstsessionen och att vi i något uppmärksammat sammanhang tar upp de förföljelser mot oliktkänkande som förekommer i Iran. Jag tror att en sådan aktion skulle här hemma i Sverige väcka uppmärksamhet och lugna de människor som tycker att vi är för flata mot Khomeini-regimen – att vi inte talar klarspråk i det här fallet. Jag tycker att det tidigare har funnits vissa skäl för dessa påståenden, som jag hört från många håll. Men jag hoppas att det framtida agerandet skall ta bort det intrycket och att vi skall känna att vi här i Sverige över alla partigränser och i de olika folklagren bestämt vill brännmärka de ohyggliga händelser som sker i Iran under Khomeini-regimen.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1982/83:95 om distriktsveterinärorganisationen

Anf. 13 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung har frågat mig om jag avser att med kändedom om de splittringstendenser som finns inom distriktsveterinärorganisationen vidta sådana åtgärder att verksamheten inom organisationen kan bedrivas såsom förutsattes i 1982 års riksdagsbeslut.

Riksdagen beslutade våren 1982 om organisation och finansiering av

djurens hälso- och sjukvård. I den proposition som låg till grund för riksdagsbeslutet framhölls att subventioneringen av akutsjukvården relativt sett borde minska och att djurägarna i ökad utsträckning borde bära kostnaderna för denna. Riksdagen beslutade därför att en djursjukvårdsavgift skulle införas för att delvis finansiera djurens hälso- och sjukvård. Denna avgift skulle vara enhetlig för hela landet och sättas högre för sällskapsdjuren. Rikt punkten skulle vara att vården av sällskapsdjur inte subventioneras.

Med utgångspunkt i riksdagens beslut har regeringen förordnat att vid varje förrättning som utförs av en distriktsveterinär erläggs från den 1 januari 1983 en särskild djursjukvårdsavgift. Avgiften är 20 kr. när förrättningen avser djur inom animalieproduktionen och hästar som används i jord- eller skogsbruket och 40 kr. när förrättningen avser andra djur. Avgiftens storlek har fastställts av regeringen efter förslag av lantbruksstyrelsen. För budgetåret 1983/84 skall djursjukvårdsavgiften utgå med 25 resp. 50 kr.

Arne Andersson hävdar i sin interpellation att avgiften på ett avgörande sätt skulle rubba konkurrensen mellan veterinärer inom distriktsveterinärorganisationen och de privatpraktiserande veterinärerna. Låt mig då erinra om att även med den nya och av riksdagen godkända avgiften är distriktsveterinärernas tjänster starkt statligt subventionerade, och detta gäller även deras behandlingar av sällskapsdjuren.

Den privatpraktiserande veterinären har ingen statlig lön att falla tillbaka på och måste själv stå för sina sociala avgifter. Arne Anderssons påstående att distriktsveterinärorganisationen kommer i en ekonomiskt missgynnad ställning, vilket skulle leda till att distriktsveterinärerna skulle övergå från distriktsveterinärorganisationen till att bli privatpraktiserande veterinärer, är därför dåligt underbyggt.

Med hänvisning till det anförda vill jag framhålla dels att veterinärverksamheten kan bedrivas i enlighet med 1982 års riksdagsbeslut, dels att jag nog kommer att följa utvecklingen på området.

Anf. 14 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Det mest hoppningivande i jordbruksministerns svar återfinns på de allra sista raderna, där jordbruksministern lovar att noga följa utvecklingen på området.

Dess värre tycks de farhågor som jag åberopat i min interpellation i övrigt inte leda till något mera påtagligt eller något snabbt övervägande från jordbruksministerns sida.

Då djursjukvårdsavgiften infördes för ett år sedan, förelåg olika förslag till finansiering av ytterligare tjänster inom distriktsveterinärorganisationen. Vi inom moderata samlingspartiet stödde en annan finansieringsform än den majoriteten – vid det tillfället bestående av mittenregeringen och socialdemokraterna – beslutade. Den avgift som då var aktuell utgjorde 30 % av behandlingsarvodet, och det rörde sig om ett belopp i storleksordningen 5–10 kr. per behandlingstillfälle. Denna nivå har sedan drastiskt förändrats.

Måndagen den
25 april 1983

Om distriktsveterinärorganisationen

Således ändrades avgiftsnivån till 20 resp. 40 kr. redan före ikraftträdandet den 1 januari i år. Motiveringen känner jag inte närmare till. Den är trots allt anmärkningsvärd. Härtill kommer att regeringen i budgetpropositionen på nyåret, alltså vid den tid då reformen trädde i kraft, för budgetåret 1983/84 aviserade en ytterligare höjning med 5 resp. 10 kr.

Herr talman! Den olust inför denna reform som djurägare och veterinärer gett uttryck för, har sannerligen fog för sig.

Från det att beslutet fattades för ett år sedan och fram till ikraftträdandet mångdubblades avgiften. Redan efter ett halvt år stiger densamma med ytterligare 5 resp. 10 kr. Nog har djurägarna rätt att undra: Var skall detta sluta – med en sådan utveckling – så illa som det har börjat?

Oberoende av vilken inställning man har till finansieringssystemet innebär dock den avgiftsnivå som då var aktuell att kostnadsfördelningen mellan staten och djurägarna skulle vara den som riksdagen uttalade vid det tillfället. Förändringar av djursjukvårdsavgiften, utan att fler tjänster inrättas, innebär således förändringar av kostnadsfördelningen mellan staten och djurägarna.

Riksdagsbeslutet våren 1981 är således att betrakta som en principöverenskommelse beträffande denna kostnadsfördelning. Härav följer att den förändrade avgiftsnivå som regeringen föreslår för budgetåret 1983/84 är en avvikelse från den överenskommelsen. Vi kritiserade den för den skull med rätta, då vi för några veckor sedan diskuterade budgetpropositionen här i riksdagen.

Regeringens åtgärd visar på ett utmärkt sätt bristerna i det finansieringssystem som djursjukvårdsavgiften utgör. Det inträffade aktualiserar enbart av detta skäl en förändring av systemet.

Djursjukvårdsavgiftens nuvarande nivå är också starkt konkurrensrubbande mellan de olika kategorierna veterinärer. För behandling av sällskapsdjur är skillnaden i behandlingsarvode 50 kr. för nästa budgetår, beroende på om behandlingen utförs av veterinärer inom eller utanför distriktsveterinärorganisationen. Detta förhållande är självfallet inte ägnat att stärka distriktsveterinärorganisationens veterinärers ställning i förhållande till privatpraktiserande veterinärer. I många distrikt utgör behandlingen av sällskapsdjur en inte helt ointressant del av distriktsveterinärernas inkomst i form av arvode. I mindre djurtäta distrikt kan detta på sikt innebära att dessa distrikt ter sig mindre attraktiva och att tjänster här kan bli svårare att besätta. Min fråga till jordbruksministern tog fasta på det förhållandet att veterinärer inom distriktsveterinärorganisationen i många fall anser sin utkomst mer eller mindre hotad av den nu uppkomna konkurrenssituationen. Detta kallade jag i min interpellation splittringstendenser inom denna organisation.

Jag sade inledningsvis att jag hyste förhoppningar beträffande den del av jordbruksministerns svar där han lovade att noga följa utvecklingen på området. Men jag anser nog inte detta vara tillräckligt. Jag har med dagens interpellation velat aktualisera problemet, och jag anser att våra partier så framsynt som möjligt bör diskutera den uppkomna situationen och vara

Måndagen den
25 april 1983*Om distriktsveterinärorganisationen*

beredda att medverka till en sådan ändring i finansieringen att det sönderfall som jag talar om kan förhindras.

Den ovilja – för att inte säga irritation – som har förekommit inom veterinärkåren gentemot den nya avgiften har genom den aviserade höjningen fått ökad kraft. Jag anser för den skull att, vid funderingar kring ett nytt system, hänsyn skall tas också till veterinärernas inställning till lämpligt finansieringssystem.

Mitt påstående om förslagets konkurrensrubbande effekter säger jordbruksministern i sitt svar vara dåligt underbyggt. Jag tillåter mig fråga vilken underbyggnad jordbruksministern har för ett sådant påstående. Som själv verksam lantbrukare har jag bestämt den uppfattningen att det finns en mycket väl underbyggd opposition gentemot detta förslag. Jag är övertygad om att jordbruksministern känner till veterinärernas reaktioner. Men jag är inte lika säker på att jordbruksministern känner till den starka opinion som onekligen finns inom LRF och som tagit sig uttryck i motioner vid årets länsförbundsstämmor som ger värtaliga uttryck för att man inte är nöjd med nuvarande sätt att ta upp avgift.

Distriktsveterinärorganisationen vittrar inte sönder mer än en gång. Skulle den vittra sönder utan att man har varit lyhörd nog beträffande vad som håller på att hända och utan att man har vidtagit åtgärder för att rädda organisationen, då har man försuttit sitt tillfälle. Jag har med denna interpellation velat aktualisera denna fråga och påstå att jag har så pass mycket kontakt med verkligheten att jag av det skälet är beredd att hjälpa till i en diskussion om ett bättre finansieringssystem.

Sist i svaret konstateras att veterinärverksamheten kan bedrivas i enlighet med 1982 års riksdagsbeslut. Min självklara fråga blir då: Menar verkligen jordbruksministern att verksamheten bedrivs i enlighet med 1982 års beslut, om den omfördelning av kostnaden som då beslutades ändras på sätt som nu skett? Ett av de mera viktiga principiella ställningstagandena som gjordes i anslutning till propositionen 1982 gällde naturligtvis principen om kostnadsfördelningen mellan staten och djurägarna. Enbart den omständigheten, jordbruksministern, att riksdagen med ett inte särskilt bra beslut gav chansen till en omfördelning tycker jag verkligen inte motiverar att jordbruksministern använt sig av detta tillfälle så snabbt som skett – och utan att skriva en enda motiverande rad i budgetpropositionen om att det är en omfördelning som sker. För den skull har också reaktionen blivit skarp.

För moderata samlingspartiets del är vi beredda att delta i en diskussion om ett nytt finansieringssystem. Nu har vi kunnat utmönstra ett system. Det fanns ytterligare tre förslag i djurhälsoutredningen, när dess betänkande på sin tid lades fram för dåvarande jordbruksministern. Det utesluter inte att det kan finnas fler finansieringssystem. Vi skall utan att gå fram med några skygglappar för ögonen ställa upp i en diskussion om detta. Men jag skulle sätta stort värde på om vi kunde vara överens om att oviljan mot detta förslag inte är alldeles ogrundad och att vi skall föra debatten från den utgångspunkten.

Måndagen den
25 april 1983

*Om distriktsvete-
rinärorganisationen*

Anf. 15 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! När det gäller djurens hälso- och sjukvård är distriktsveterinärorganisationen en mycket viktig del.

Djurhälsoutredningen behandlade detta och redovisade i sitt förslag en rad åtgärder för att förbättra djurens hälso- och sjukvård. Det gällde den förebyggande djurhälsovården och hur distriktsveterinärorganisationen skulle förstärkas samt hur distriktsveterinärernas arbetsförhållanden skulle förbättras. Mer till den förebyggande djurhälsovården och ett ökat antal distriktsveterinärer var utredningens förslag. Statens kostnad skulle vara reall oförändrad och jordbruket skulle få en ökad andel av akutsjukvården.

Fyra alternativ fanns för att klara finansieringen. Främst två diskuterades – djursjukvårdsavgift eller differentiering av distriktsveterinärernas fasta lönedel. Inget av de här förslagen var särskilt bra, men svårigheten var att finna ett bättre förslag. Avgörande för bägge alternativen är hur mycket som skall tas ut. Den ökning som nu görs ökar svårigheterna. Djurägarna får i bägge alternativen betala lika mycket.

1982 års riksdagsbeslut om djurens hälso- och sjukvård innebar att statens nettokostnad reall skulle vara oförändrad, men att det inom ramen för denna kostnad skulle göras omprioriteringar till dagens behov och samtidigt en förändring av verksamhetens inriktning.

Regeringen frångår nu detta ett år gamla, eniga riksdagsbeslut om kostnadsfördelningen mellan staten och jordbruket. Enligt förra årets beslut skulle 7,5 milj. kr. tas ut i djursjukvårdsavgift. I årets budgetproposition har regeringen höjt detta till 23,5 milj. kr. Detta är den avgörande frågan, för vilket uppbördssystem som än väljs kommer en sådan kostnadsöverväldning på djurägarna att skapa stora problem för distriktsveterinärorganisationen. Därför väckte jag under allmänna motionstiden en motion om att riksdagens beslut från förra året skulle förverkligas. Det innebar ett ökat anslag till distriktsveterinärorganisationen på 17 milj. kr. jämfört med regeringens förslag. För det ökade anslaget reserverade sig centerns och folkpartiets representanter i jordbruksutskottet. Jag blev mycket förvånad när regeringens förslag fick stöd, inte bara av vänsterpartiet kommunisterna, utan också av moderaterna.

Det är här den avgörande skiljelinjen går. Vi skall givetvis söka få ett så bra system som möjligt för att få in de erforderliga medlen, men det avgörande är att staten inte vältrar över kostnaderna på djurägarna. Blir kostnaderna för höga får distriktsveterinärorganisationen stora svårigheter oavsett vilket system som väljs.

Vi bör vara beredda att diskutera vidare för att få fram bättre förslag. Det har diskuterats fler lösningar, bl. a. att vi genom recepten kan få in medlen, men det har visat sig vara praktiskt omöjligt att genomföra.

Distriktsveterinärorganisationen är en värdefull resurs och utgör grunden för hälso- och sjukvården inom animalieproduktionen. Genom denna garanteras djurägarna en tillfredsställande service i alla delar av landet. Viktigt är också att jour- och beredskapssystemet kan bibehållas och fungera

på ett tillfredsställande sätt.

För såväl staten som jordbruket är det viktigt att vi har en väl fungerande distriktsveterinärorganisation.

Anf. 16 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! I proposition 1981/82:122 om organisation och finansiering av djurens hälso- och sjukvård anförde dåvarande jordbruksministern Anders Dahlgren att skäl talar för att subventioneringen av djursjukvården relativt sett bör minska och djurägaren ta en större del av kostnaderna för nämnda vård. Av denna anledning infördes djursjukvårdsavgiften. Storleken på denna fastställdes av regeringen.

I den debatt som fördes i samband med förslag och riksdagsbeslut framhölls vikten av att uppmärksamt följa utvecklingen på området. bl. a. i vad mån ökade kostnader för anlitande av distriktsveterinär kunde medföra minskat utnyttjande av distriktsveterinärorganisationen till förmån för privatpraktiserande veterinärer samt om ökade kostnader kunde minska benägenheten att över huvud taget anlita veterinär vid sjukdomsfall inom djurhållningen. Samhällsekonomiskt skulle detta i så fall innebära en stor förlust och kunna medföra negativa verkningar i den förebyggande djursjukvården.

När jordbruksdepartementet under hösten 1982 arbetade på den nya budgeten för 1983/84 kunde man inte gärna känna till hur den nya avgiften hade inverkat på veterinärverksamheten. Trots att man inte hade någon som helst erfarenhet av det nya systemet aviserades en höjning av djursjukvårdsavgiften. När den nya organisationen infördes försäkrades att kostnadsfördelningen mellan staten och näringen inte nämnvärt skulle förändras sedan det nya systemet väl börjat tillämpas. När regeringen nu tänker höja djursjukvårdsavgiften har den inte beaktat den inriktning som jordbruksutskottets beslut våren 1982 hade.

Av bl. a. den anledningen har vi från folkpartiet reserverat oss mot förslaget om en avgiftshöjning så snart efter det förra beslutet. Att helt förändra systemet är vi inte beredda till; ett beslutat system måste få visa sin funktionsduglighet men under de förutsättningar som förelåg då det infördes.

Frågan om avgiftshöjning har också en principiell betydelse. Jordbruksutskottet gav våren 1982 regeringen bemyndigande att fastställa avgiften. Men kan en höjning av avgiften ske under pågående budgetår utan riksdagens hörande?

När jordbruksutskottet i år behandlade frågan var inte bara reservanterna från folkpartiet och centern fundersamma. även majoriteten uttryckte en viss tveksamhet och misstänkte att en höjning kunde få negativa effekter. Man skrev i betänkandet: "Utskottet vill dock fästa uppmärksamheten på att ökad finansiering med djursjukvårdsavgifter kan medföra risk för att enskilda djurägare av kostnadsskäl drar sig för att tillkalla veterinär även i fall där insats av en sådan skulle erfordras. Risk kan givetvis också föreligga att en höjd djursjukvårdsavgift kan främja en ökad privatisering av veterinärvä-

Måndagen den
25 april 1983

Om distriktsveterinärorganisationen

sendet, som på sikt kan bryta sönder den nuvarande statliga organisationen på området.

Utskottet förutsätter emellertid att regeringen med uppmärksamhet följer hithörande frågor och vidtar de åtgärder som kan finnas påkallade."

När propositionen skrevs hösten 1982 hade regeringen, som jag nämnde, ingen erfarenhet av djursjukvårdsavgiftens inverkan på djursjukvården. Det tyder på att man vid förbehandlingen av budgetförslaget inte riktigt har tänkt på riskerna för djursjukvården. Man borde ha tagit ett år på sig för att se hur en djursjukvårdsavgift av den beslutade storleken kan komma att påverka utvecklingen.

Anf. 17 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det har i debatten uttryckts en viss förvåning över att vänsterpartiet kommunisterna i utskottet stödde majoriteten och ställde sig bakom förslaget om höjning av djurskyddsvårdsavgiften. Jag finner anledning att något kommentera det.

Jag vill då citera något av vad vi skrev i vår motion när riksdagen förra året fattade beslut i den här frågan. Vi sade då:

"Vänsterpartiet kommunisterna har alltid hävdats att människors hälso- och sjukvård skall skötas av samhället. När det nu gäller vem som skall handha djurens hälso- och sjukvård är det därför konsekvent att vi här håller samma linje och hävdar att också denna skall skötas i samhällsregi. De två områdena är ojämförliga så till vida att djuren ägs av djurägare som i sitt eget ekonomiska intresse tillkallar veterinärers tjänster. Man kan här hävda att djurägarna skall ta på sig kostnader för veterinärverksamheten. Det är också vår mening att det skall utgå en viss avgift från djurägaren till veterinären vid dennes besök. Men vi hävdar också att det skulle vara till allvarligt förfång om dessa avgifter skulle höjas i förhållande till de proportioner som nu gäller."

Vi pekade på risken att djurägaren skulle låta en ko med juverinflammation stå obehandlad över ett veckoslut därför att det är dyrare att tillkalla veterinären då.

Vi visade också på riskerna att veterinärorganisationen skulle splittras upp och att det skulle ske en övergång till privatpraktiserande veterinärer. Det vore då rimligt att anta att de privatpraktiserande veterinärerna skulle etablera sig inom de lönsammaste områdena i landet och överlämna glesbygden åt samhället.

Vad striden kom att gälla var en föreslagen höjning på 5 kr., från 20 till 25 kr. Efter en viss diskussion i utskottet anslöt vi oss till regeringens förslag. Vi fick en skrivning där utskottet pekade på dessa risker, och utskottet sade också att utskottet självfallet förutsatte att regeringen och berörda myndigheter uppmärksammat följer utvecklingen.

Vi har mycket svårt att se att veterinärorganisationen står och faller med den här femkronan. Jag har haft kontakt med veterinärorganisationen och även från det hållet fått bekräftat att det här inte handlar om femkronan.

Däremot ser man det som allvarligt om man fortsätter att höja avgifterna.

Jag skulle vilja passa på tillfället att fråga jordbruksministern om han kan tänka sig att överväga ett system där man för in en del av finansieringen i de förhandlingar på jordbrukets område som sker varje år. Jag tror att en ändrad finansiering skulle vara ett sätt att hålla djursjukvårdsavgifterna nere.

Anf. 18 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Som vi alla är väl medvetna om är det i nuvarande statsfinansiella läge nödvändigt att vi försöker hjälpas åt att hålla statens utgifter nere. Ökad avgiftsfinansiering av statens tjänster är därvid en väg som noggrant måste prövas inom olika områden. Riksdagens beslut 1982, att statens bidrag till djurens hälso- och sjukvård skulle vara reall oförändrat, måste i ett sådant sammanhang också kunna omprövas, enligt min och regeringens uppfattning.

Den höjning av djursjukvårdsavgiften som vi aviserade i budgetpropositionen fann utskottet kunna motiveras med den senaste tidens kostnadsutveckling. Riksdagen ställde sig också bakom regeringens och utskottsmajoritetens bedömning av kostnadsfördelningen mellan djurägarna och staten i det sammanhang då den här frågan nyligen diskuterades i riksdagen.

Jag vill som svar till Börje Stensson säga att några höjningar under budgetåret inte kan ske. Om höjningar skulle aktualiseras får det ske i anslutning till en ny budgetproposition.

Avgifterna kan inte vara särskilt betungande för djurägarna. Om man har en medelstor besättning – jag har kollat upp vissa siffror – så är avkastningsvärdet från en sådan besättning 200 000–300 000 kr. per år. Det bedöms att det genomsnittligt kan vara fråga om åtta sjukbesök per år. Det skulle då sammanlagt bli 200 kr. Denna avgift är avdragsgill. Jag kan alltså inte se att detta är någonting som kan betraktas som så våldsamt betungande för vederbörande djurägare.

När det gäller sällskapsdjuren är det en djursjukvårdsavgift på 50 kr. Det bedöms på sakkunnigt håll att det kostar 2 000 à 3 000 kr. om året att hålla sig med hund, med allt vad det innebär. Man skulle alltså betala 50 kr. när hunden råkar bli sjuk. Jag tror att det är en betydande överdrift när man gör gällande att dessa avgifter är så kolossalt betungande.

Arne Andersson i Ljung påstår för sin del att splittringstendenserna inom distriktsveterinärorganisationen nu är sådana att de skapar stor oro. Vi har inom distriktsveterinärorganisationen över 300 tjänster. Sedan det nya systemet infördes har två veterinärer lämnat organisationen. Trots djursjukvårdsavgiften är tjänsterna inom distriktsveterinärorganisationen mycket attraktiva och lockar ett stort antal sökande. Man kan absolut inte tala om ett sammanbrott för distriktsveterinärorganisationen. Även på den punkten har man enligt min mening gått alldeles för långt i sin argumentation.

Här har nu gått fyra månader, och allting har hittills fungerat väl, och jag är övertygad om att det system som vi uttalade oss för våren 1982 kommer att

Måndagen den
25 april 1983

*Om distriktsvete-
rinärorganisatio-
nen*

fortsätta att fungera väl även med de här avgifterna.

Jag kan väl få tillägga att jag är en aning förvånad över att Arne Andersson, som ju företräder moderata samlingspartiet, i det här sammanhanget känner det som en så oerhörd belastning för en verksamhet att denna avgift skulle höjas med en femma resp. en tia, när jag vet vilka ambitioner som moderata samlingspartiet har i andra sammanhang när det gäller att befria staten från utgifter och gå avgiftsvägen. Det finns inga rimliga proportioner i argumenteringen, såvitt jag kan förstå. Det kan väl också gälla för centerpartiets vidkommande. Även på den kanten har man ju inte minst på sjukvårdens område ansett det vara angeläget att minska samhällets kostnader och i stället belasta den enskilde.

Jag vill alltså sammanfattningsvis säga att det är betydligt överdrivna farhågor som man hyser i dag. Men jag har också sagt – och det upprepar jag – att självfallet anser jag liksom de övriga talarna att distriktsveterinärorganisationen är så viktig att vi skall följa utvecklingen på detta område med stor uppmärksamhet.

Till John Andersson kan jag väl också säga, att givetvis skulle man i och för sig kunna diskutera hela den här frågan om finansieringen i det sammanhang som han antydde i sin fråga till mig.

Anf. 19 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag uppehöll mig självfallet vid den förändring av avgiften som skett från beslutsfattandet för 13 månader sedan och fram till i år, nämligen från 5 resp. 10 kr. till 25 resp. 50 kr. Detta har alltså inträffat under loppet av några månader och kan, såsom Börje Stensson sade, inte rimligen ha skett på grundval av någon erfarenhet.

Nu säger statsrådet Lundkvist att det med hänsyn till att vi har en tid med behov av stora besparingar är lätt att förklara vad som har hänt, och han förväntade sig att jag skulle ha stor förståelse för det. Det har jag också, fast och oinskränkt, men det är egentligen inte det som saken gäller. Min fråga avsåg om denna avgift hotade distriktsveterinärorganisationen som sådan och om vi inte för den skull borde försöka komma fram till ett annat finansieringssystem.

Det är utan tvivel på det sättet att jordbruket i utredningen och när beslutet fattades här i riksdagen inte gjorde invändningar mot de ökade kostnader som en utökning av distriktsveterinärorganisationen med fler tjänster innebar. Så långt var jordbruket införstått med att svara för en del av kostnaderna. Men jag kunde självfallet inte underlåta att peka på att jordbruksministern fick ett instrument för att göra omfördelningen så enkelt som skedde genom det olyckliga riksdagsbeslutet från i våras och att han också tog den chansen. Men hur skulle jordbruksministern ha gjort, om inte denna möjlighet generöst hade erbjudits av riksdagen? Skulle jordbruksministern i stället ha sagt att ett antal veterinärtjänster skulle slopas, eller vilken teknik skulle man ha använt?

Jag hävdar att det här är fråga om ett flagrant missbruk av ett system. Om det tillåts mig att ett ögonblick vara partiegoistisk, vill jag uttrycka en glädje

Om distriktsveterinärorganisationen

över att vi faktiskt inte stod bakom det system som nu medför de olägenheter som förekommer. Fortfarande kvarstår principfrågan. Om vi låter avgiften utvecklas på sätt som sker, kommer olikheten mellan att vara veterinär inom distriktsveterinärorganisationen och att vara privatpraktiserande veterinär att framstå i sin sämsta dager.

Jag tycker inte att det är särskilt konstigt om den som kommer med ett sällskapsdjur, t. ex. för att ta bort vax ur öronen på sin katt, väljer att gå till en privatpraktiserande veterinär, då det faktiskt hos denne är 50 kr. billigare att bli av med vaxet. Det är en rätt naturlig reaktion när det gäller en sådan enkel operation. Behandlingen av sådana fall går över från distriktsorganisationens veterinärer till de privatpraktiserande. Det är ett system som medger en sådan konkurrensrubbing som gör att veterinärer faktiskt funderar över att lämna organisationen.

Vidare tycker jag att fördragsamheten från Svante Lundkvists sida är i största laget när han konstaterar att bara två veterinärer har lämnat organisationen sedan vi införde systemet. Jag vill påpeka att det blir två i kvartalet. Skulle den utvecklingen fortsätta, kommer det faktiskt att knaka till inom systemet, ganska snabbt. Låt oss konstatera att den lyhördhet som jag i mitt första anförande pekade på faktiskt är välbehövlig i detta fall. De motioner som LRF-avdelningarna skrivit inför länsförbundsstämmorna pekar på att de som haft att göra med detta system – de som så att säga direkt drabbas av det – är beredda att fundera på ett annat system, så att vi kommer ifrån nuvarande ordning. Det var det primära i min fråga till jordbruksministern, och den innebar inte att jag saknar förståelse för kostnadsomfördelningen mellan jordbrukare och andra. Men är det fråga om omfördelning skall man tala om att det är detta som saken gäller.

Anf. 20 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! Jordbruksministern hänvisade till det kärva budgetläget. Även vi i centern har naturligtvis detta helt klart för oss och har också lagt fram ett budgetalternativ, som skulle innebära ett väsentligt lägre budgetunderskott.

Jordbruksministern pekade också på att man inte kan räkna med hela besparingsbeloppet, eftersom djurägarnas kostnader är avdragsgilla. Statens del, efter omräkningen, blir alltså inte så stor.

Vad jag framför allt vände mig emot var detta att man frångår det mindre än ett år gamla riksdagsbeslutet om kostnadsfördelningen. Målsättningen när det gällde förra årets beslut var ju att 7,5 milj. kr. skulle tas in i form av djursjukvårdsavgifter. I årets budgetproposition har summan höjts till 23,5 milj. kr. Då blir frågan om 5-kronorshöjningen verkligen räcker för att jordbruksministerns mål skall kunna uppnås. Räcker den inte skulle det i framtiden bli fråga om en ytterligare höjning av djursjukvårdsavgiften.

Vad centern framför allt vänder sig emot är att man först bestämmer sig för 7,5 milj. kr. för att nästa år tredubbla summan.

Måndagen den
25 april 1983

Om distriktsveterinärorganisationen

Anf. 21 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för det kanske väntade beskedet att det inte kan ske någon höjning under budgetåret. Bakgrunden till denna frågeställning är ju att man räknar med ett visst inkomstbelopp, i detta fall grundat på en miljon besök. Om antalet besök skulle minska väsentligt, får man inte den beräknade inkomsten, och då blir frågan hur staten skall kompensera sig. Detta var bakgrunden till min fråga.

Anf. 22 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Låt mig konstatera, att även med den djursjukvårdsavgift som nu föreslås, kommer ju distriktsveterinärernas tjänster – t. ex. vid vård av sällskapsdjur – i allmänhet att bli billigare än motsvarande tjänster hos privatpraktiserande veterinärer och vid djursjukhus. Riksdagen har ju uttalat ambitionen att denna typ av djursjukvård inte borde subventioneras. Ett sådant besök skulle f. ö. inte kosta 50 kr. utan 100 kr. Därför är vi långt ifrån det mål som man i och för sig har uttalat sig för.

Om vi inte i år skulle få in det belopp som Ingemar Hallenius talade om och om vars täckande Börje Stensson frågade, är det ju ändå så att avgiften ligger fast för det här budgetåret. En mellanskillnad skulle vi naturligtvis vara tvungna att finansiera med hjälp av budgetmedel. Men jag vill på nytt säga till Arne Andersson i Ljung att jag inte kan betrakta det som på något sätt orimligt att man försöker kompensera kostnadsökningar som uppstått, därför att man ett tidigare år har uttalat sig för en viss relation när det gäller utgifternas täckande. Det gäller å ena sidan ett av staten fastlagt belopp och å andra sidan de inkomster som baserar sig på vad man får från dem som utnyttjar tjänsterna. När vi befinner oss i dagens samhällsekonomiska läge måste vi kunna göra denna typ av omprövning.

Sedan fattade jag det ändå så, att Arne Andersson till syvende og sist är mest rädd för att hela distriktsveterinärorganisationen på detta sätt skulle vara i fara. Men skulle vi ha någon anledning att konstatera att så är fallet, är det givet att vi kommer att diskutera andra lösningar. Detta antydde jag också i mitt svar, där jag framhöll att vi följer utvecklingen. Jag underströk detsamma när jag svarade på John Anderssons fråga. Det är emellertid helt felaktigt att påstå att vi *nu* befinner oss i den situationen att distriktsveterinärorganisationen på grund av de här avgiftshöjningarna skulle befinna sig i fara. Som jag sade i min andra replik är detta fortfarande utomordentligt attraktiva tjänster till vilka vi har många sökande.

Anf. 23 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag har självfallet inte någon avgörande invändning emot att också den del av veterinärtjänsterna som betalas med djursjukvårdsavgift av djurägarna står för sin andel av kostnadsökningarna. Men det kan ju rimligen inte vara på det sättet, Svante Lundkvist, att kostnadsökningarna för den del som lantbruket står för motiverar en avgiftshöjning från 5–10 kr. till 25 kr. Det skulle i sämsta fall vara en ökning av kostnaden med 5 gånger, och med 2,5 gånger med ett mera fördelaktigt sätt att räkna. Här måste ju ha hänt

någonting annat under resans gång som motiverar denna stora ökning.

Jag har svårt att förstå en annan sak också. Om man när riksdagens beslut skulle effektueras fann andra kostnader, så borde väl den omräkning som skedde i lanbruksstyrelsen och som regeringen fastställde rimligen ha inneburit att man hade garderat sig för den kostnadsökning som var omedelbart förestående? En höjning med ytterligare en femma på det nya budgetåret framstår även med det synsättet som helt orimlig och svårförståelig.

Men jag tycker att det är mindre intressant att gräla om detta, som har skett. Jag fäster stort avseende vid att jordbruksministern har sagt: Skulle fara för distriktsveterinärorganisationen föreligga, så är vi beredda att vidta åtgärder. Jag är tacksam för det svaret, helt enkelt därför att vårt land har så olika förhållanden från norr till söder, att skulle vi inte ha en distriktsveterinärorganisation som tar ansvar för både de sämre och de bättre distrikten, kommer vi att få mycket olika djurhälsovård i landet. Detta fäster jag mycket stort avseende vid, och jag är fullt och oinskränkt tacksam för den delen av jordbruksministerns svar.

Anf. 24 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! Jag vill avslutningsvis bara konstatera att den majoritet som stod bakom riksdagsbeslutet den 25 mars i dag inte verkar vara fullt så enig längre..

Anf. 25 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Helt kort: De kostnadsberäkningar som gjordes av utredningen var en kalkyl. Det var ändå en kalkyl på ett kostnadsläge som ligger så pass långt tillbaka i tiden att den utveckling vi har haft sedan dess enligt min uppfattning mycket väl motiverar de förhöjningar av avgiften som är vidtagna.

Anf. 26 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Som ledamot av utredningen är jag självfallet medveten om att det var en kalkyl. Men man får inte, och kan inte, bortse ifrån att det förhållandevis låga belopp som omnämndes i proposition 122 föregående vår onekligen satte sin prägel på riksdagens beslut och hade betydelse för att det blev som det blev. Vi som inte röstade för förslaget tyckte väl att beloppet som sådant, bortsett från den administration det innebar att ta in pengarna, var tämligen harmlöst. Som jordbruksministern nu har sagt om 25-kronan, kunde det så mycket mindre påverka jordbrukarens budget. Så är inte fallet – den uppfattningen har jag kvar. Det är inte kostnaden som sådan, utan vad kostnaden för med sig som är den allvarliga frågan. Men den har jag nu fått svar på, och jag är nöjd med det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
25 april 1983

*Om ökat rätts-
skydd för barn
vid insemination*

6 § Svar på interpellation 1982/83:107 om ökat rättsskydd för barn vid insemination

Anf. 27 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Margareta Persson har frågat mig om jag är beredd att skyndsamt föreslå en lagstiftning som skyddar barnens rätt att få veta vem som är den biologiska fadern vid insemination.

Som bekant finns det en särskild utredning (Ju 1981:04) som överväger frågan om lagreglering av artificiella inseminationer. En av utredningens uppgifter är att ta ställning till om den biologiska fadern bör få vara anonym.

Utredningen avser att lägga fram ett betänkande om artificiella inseminationer under hösten detta år. Först sedan betänkandet har remissbehandlats är jag beredd att själv ta ställning till vilka lagregler som kan behövas. Men jag vill redan nu betona det mycket angelägna i att barnens intressen i dessa sammanhang tas till vara. Den dom som högsta domstolen nyligen har meddelat bekräftar också att rättsläget i dag inte är tillfredsställande.

Anf. 28 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret, som inte innehåller något annat än att vi får vänta på inseminationsutredningen. Justitieministern bekräftar dock att rättsläget är otillfredsställande och att barnens intressen måste betonas.

Orsaken till att jag ställde frågan på sin spets var den oerhörda upprördhet jag kände när högsta domstolens dom kom nyligen. Vi tillåter alltså i dag i Sverige att barn får komma till på ett sätt som omöjliggör att de får en far.

Insemination har förekommit mycket länge i Sverige, men det är först nu den börjat få en större omfattning. Några hundra barn föds varje år i Sverige, och antalet ökar snabbt.

Fortfarande har vi ingen som helst lagstiftning. Fortfarande har vi ingen ordentlig offentlig debatt om detta. Orsaken är uppenbarligen den oerhörda hemlighet som råder kring den här verksamheten. Alla inblandade blir rådda att inte tala om det för någon, inte ens för barnet.

Detta är mycket märkligt och strider fullständigt mot all kunskap man fått genom åren av adoptioner. Förr gjorde man samma sak med adoptivbarn – de skulle likna pappan så mycket som möjligt, och de skulle ingenting få veta. Men vad hände? Någon gång i vuxen ålder fick barnet ändå reda på hur det låg till – ofta dessutom på ett upprörande sätt. Det blev en livskris. Att ha levat på en livslögn skapar en stor kris i en människas liv. Och någon större livslögn än att vara lurad på kunskapen om sitt ursprung kan jag inte föreställa mig.

I USA har adoptivbarn t. o. m. startat organisationer för att få reda på sitt biologiska ursprung – oavsett om förhållandet till adoptivföräldrarna är bra eller inte. Det har inte med den saken att göra. Jag talade nyligen med en mamma som för 20 år sedan adopterat ett barn från Indien. De har ett mycket gott förhållande. De åkte till Indien, och flickan fick se barnhemmet. Hon

fick se muren där hennes biologiska mor en gång lagt henne och försvunnit spårlöst. Flickan sade att hon ville veta så mycket som möjligt, det kändes som om hon kommit ur ett svart tomrum. "Och det har inte med dig och mig att göra", sade hon till sin mamma.

Vi är alltså helt på det klara med att adoptivbarn från första stund skall få veta hur det ligger till och skall få veta så mycket som möjligt.

I andra sammanhang talar vi för männens rätt till sina barn. Vi säger att ett barn alltid har både en mamma och en pappa. I de här fallen reduceras den biologiska pappan till en ansiktslös donator, en igångsättningsapparat. Ändå är ju inte det sant. Biologiskt är han pappa i alla fall. Att det sedan blir den pappa barnet växer upp tillsammans med som blir den känslomässiga pappan och den som präglar barnet är en helt annan sak. Men det biologiska arvet finns där ändå.

Ofta har vi diskuterat hur mycket det här med arv och miljö betyder. Jag tillhör själv fortfarande dem som menar att det biologiska arvet är tämligen ointressant, det är den sociala miljön som är det viktiga.

Oavsett detta har kunskapen om adoptivbarnen nu visat oss att det visserligen är den sociala miljön som ger barnen trygghet som människor och som sociala varelser, men att många av dem ändå känner en oro. De vill helt enkelt ha kunskap om sitt biologiska ursprung. Det handlar inte om att man vill upprätthålla en kontakt, man vill bara veta hur man kom till det här livet.

Är det inte egentligen så att hela mänskligheten söker sitt ursprung – i religion, i filosofi, i vetenskap – att vi alla på något sätt grubblar över varför vi kommit till? Då är det ju inte särskilt konstigt att barn i den här situationen vill veta varifrån de kommer.

Verksamheten med insemination håller nu på att utveckla sig till en mycket osmaklig, kommersiell hantering i vissa länder. Man kan från olika spermabankar beställa sperma för att få ett speciellt utseende och, som man hoppas, hög intelligens hos barnen. I vissa fall blandar man sperma. På medicinskt håll har många varnat för vad som skulle kunna hända. Vi kan komma att utsättas för manipulation och för forskning. I förlängningen skymtar förfärliga perspektiv. Jag skall inte gå närmare in på detta nu, men bara hotet om en sådan utveckling visar att en lagreglering är utomordentligt angelägen och att det är bråttom – mycket bråttom. Det första utredningsförslaget på det här området presenterades i Sverige i slutet av 1940-talet, men ingen lagstiftning infördes. Nu kan vi inte vänta många dagar till.

Jag återkommer till frågan om det biologiska faderskapet. I dag är det bara läkaren som vet vem den biologiske fadern är. Han eller hon ensam sitter inne med kunskapen om ett barns biologiska ursprung. Många läkare förvarar handlingarna i speciallåsta skåp. Orsaken till att de – åtminstone vissa av dem – sparar handlingarna är att de vill kunna använda samma spermagivare om familjen vill ha ett syskon till sitt barn. Vilka följder kan detta få? Jag kan illustrera det med ett exempel.

Om en tonåring plötsligt får klart för sig att hans pappa inte är hans "riktiga" pappa, kan det utlösa både vrede och sorg. Han känner vrede över

*Om ökat rätts-
skydd för barn
vid insemination*

Måndagen den
25 april 1983

*Om ökat rätts-
skydd för barn
vid insemination*

att ha blivit grundlurad. Om han i den situationen får reda på att det faktiskt finns en som vet, att en viss läkare känner till vem hans biologiske far är och att läkaren har handlingarna om detta i ett låst skåp. då är det inte så underligt om detta barn till varje pris vill komma åt dessa handlingar. Skall han då bryta sig in hos läkaren och göra ett inbrott för att få tillgång till dem? – Det hela är absurt.

För adoptivbarn och även för andra barn som inte vet vem pappan är gäller regeln att de i vuxen ålder kan få tillgång till alla handlingar. Men för inseminationsbarn gäller inte den regeln. Hur kan samhället ställa upp olika regler för olika barn? Varför skall inte ett inseminationsbarn ha samma rätt att få veta sitt ursprung som ett adoptivbarn? Hur skall man kunna upprätthålla ett rättssamhälle på sådana grunder?

Självfallet anser jag inte att den biologiska pappan skall ha några som helst juridiska förpliktelser gentemot barnet, utan samma regler skall gälla som för biologiska föräldrar vid adoption. Orsaken till min interpellation är att det är så fruktansvärt bråttom med ett beslut. Vi måste också få en omfattande offentlig debatt om de här frågorna. Ingen man borde kunna frånsäga sig ett faderskap som han har tagit på sig i ett inseminationsfall. Alla barn borde ha rätt att, om de vill, få kunskap om sitt biologiska ursprung. Jag vill fråga om justitieministern kommer att handla snabbt, så att barnens rättsskydd garanteras. Hur vill man stimulera en debatt som gör att svenska folkets kunskap om detta ökas och en diskussion om huruvida barn skall ha rätt till kunskap om vem som är den biologiske fadern?

Anf. 29 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Jag delar Margareta Perssons åsikt att en lagreglering är mycket angelägen och att frågan brådskar. Därför har jag förväntat mig om att utredningen arbetar snabbt – till hösten får vi alltså ett förslag. Jag instämmer också i att det är angeläget att vi får en omfattande och grundlig debatt om dessa mycket svåra och betydelsefulla frågor. Men den debatten gagnas mest av att vi har ett ordentligt underlag, och det får vi med utredningsförslaget till hösten.

Att vi väntar på utredningen – jag vill försäkra att även jag väntar otåligt på den – hindrar inte att jag kan upplysa om några av de överväganden som har skett och sker i utredningen. Jag har bl. a. fått reda på att man överväger och sannolikt kommer att föreslå en lagregel som innebär att den som har gett sitt samtycke till insemination inte skall kunna ändra sig. Det som inträffat genom högsta domstolens dom kommer med en sådan lagregel inte att kunna upprepas.

Jag har också fått veta att utredningen kommer att föreslå att ett inseminationsbarn skall ha rätt att få veta att det kommit till genom insemination. Jag tycker detta är rätt självklart. En betydligt viktigare fråga, som också Margareta Persson tog upp, är om barnet skall få veta vem som är dess biologiske fader. Till den mycket svåra frågan har utredningen ännu inte tagit ställning.

Anf. 30 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag tackar för upplysningen om att rättskyddet förmodligen kommer att garanteras ganska snart, så att man inte kommer att kunna smita undan sitt faderskap.

Men det allvarliga i det här fallet är att vi fortfarande är ganska osäkra när det gäller frågan om barn skall ha rätt att få reda på vem som är den biologiske fadern. Jag är medveten om att det här handlar om en mycket svår debatt, men den inrymmer ytterligare ett problem: Om det tar några år innan svenska folket har tagit ställning till den här frågan, så kommer det under den tiden att göras hundratals eller tusentals inseminationer. Kommer man att se till att handlingarna i samband med dem inte förstörs? Skulle vi om några år komma fram till att barnen skall ha rätt att få kunskap om sitt biologiska ursprung, då måste de också ha möjlighet att utnyttja den rätten. Man måste alltså se till att inte alla handlingar hinner förstöras under den tiden. Jag vill fråga: Finns det möjlighet att införa en reglering som garanterar att handlingarna förvaras i avvaktan på ett slutligt ställningstagande?

Anf. 31 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Jag är litet osäker på om jag kan ge ett klart svar på den frågan. Jag kan bara säga att jag tycker att det är synnerligen angeläget att man verkligen ser till att bevara ett sådant underlag att man kan fatta beslut även i fråga om inseminationer som skett innan vi fått de slutliga lagreglerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1982/83:108 om psykologisk terapi för män som har dömts för våldtäkt**Anf. 32 Justitieminister OVE RAINER:**

Herr talman! Margareta Persson har frågat mig om jag kommer att ta initiativ till att de män som dömts för våldtäkt också får psykologisk terapi.

Under senare tid har antalet män som dömts för våldtäkt eller våldförande uppgått till omkring 100 om året eller något därunder. I 10–20 % av fallen har den dömda överlämnats till sluten psykiatrisk vård. I sådana fall sker behandlingen enligt lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall.

I flertalet fall har kriminalvårdspåföljder, i allmänhet fängelse, ådömts. Jag begränsar i det följande mitt svar till att gälla de fallen, eftersom jag förmodar att det är dem Margareta Persson åsyftar.

Enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall vården utformas så, att den intagnes anpassning i samhället främjas och skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. Enligt en särskild bestämmelse i lagen skall en intagen som är i behov av medicinsk-psykologisk eller annan liknande

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

Måndagen den
25 april 1983

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

behandling beredas sådan, om det kan ske med hänsyn till anstaltstidens längd och den intagnes förutsättningar. Behandlingen måste i dessa fall givetvis vara frivillig.

En grundläggande princip för kriminalvården är den s. k. normaliseringsprincipen, som innebär att kriminalvårdens klienter har samma rätt till sjukvårdens och socialtjänstens resurser och i övrigt till samhällets stöd och hjälp som andra medborgare.

För kriminalvården i frihet gäller sålunda enligt frivårdsförordningen (1977:329) att skyddskonsulenterna skall förmedla kontakter med myndigheter, organisationer eller enskilda personer som kan främja den dömdes anpassning i samhället.

Av naturliga skäl kan normaliseringsprincipen inte tillämpas fullt ut för intagna i kriminalvårdsanstalterna. Så långt det är möjligt försöker därför kriminalvården med egna resurser tillgodose de intagnas behov av psykologisk hjälp. Detta gäller särskilt vid större riksanstalter, som har egna heltidsanställda psykologer. Vid övriga anstalter anlitas en inom regionen anställd psykolog och i viss utsträckning konsulterande psykologer för klientarbete.

Inom ramen för kriminalvårdens egna resurser kan mera långvarig och djupgående psykoterapeutisk behandling erbjudas bara i enstaka fall, då det finns ett starkt individuellt behov av sådan terapi.

Sannolikt skulle psykoterapeutisk hjälp ofta kunna vara av värde för dem som döms för våldtäkt eller liknande brott. Detsamma gäller i så fall för en stor del av övriga intagna med liknande bakgrundsfaktorer. Jag är självfallet också generellt sett positiv till att de dömda både under anstaltstiden och efter frigivningen skall få sådan behandling som är ägnad att medverka till deras anpassning i samhället.

Här liksom i så många andra sammanhang där resurserna är begränsade gäller att insatserna måste koncentreras till de fall där behovet är störst. Det innebär att man måste ta hänsyn till de individuella faktorerna hos de intagna. Till dessa bör, som jag ser det, också räknas det brott som har föranlett intagningen.

Regeringen försöker på olika sätt minska användningen av frihetsberövande påföljder. Därmed ökar också möjligheterna att göra ändamålsenliga insatser i de fall då frihetsberövanden inom kriminalvården ändå måste göras. Det gäller bl. a. för flertalet allvarliga sexuella övergrepp.

Anf. 33 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Justitieministern konstaterar att det i lagen om kriminalvård står att vården skall utformas så, att den intagne som är i behov av medicinsk och psykoterapeutisk hjälp skall kunna få det. Det är ett viktigt konstaterande. Det är viktigt eftersom denna bestämmelse uppenbarligen inte praktiseras i verkligheten. Men redan nu skulle detta kunna fungera, om man bara ville.

Jag konstaterar också att justitieministern säger att han är generellt positiv till att de intagna får en sådan behandling att deras anpassning förbättras. Jag

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

får en känsla av att justitieministern i sista stycket av svaret säger att det nu kanske finns utrymme för att göra mer på det här området, och det är sannerligen viktigt.

I den studie som nu har gjorts om våldtäktsmän och i andra undersökningar, bl. a. av Leif Persson, samt i amerikanska undersökningar kommer man fram till att återfallsfrekvensen vid sexuella brott är tämligen stor. Återfallsfrekvensen vid våldsbrott är också stor. De som dömts har berättat att de har gjort många fler våldtäkter än vad som kommit fram. Mörkertalet är mycket stort.

Vad som också kommit fram är att det inte är den sexuella lusten som skulle vara den avgörande faktorn. Endast en tredjedel uppgav att de på något sätt känt sexuella lustkänslor. Det var egentligen helt andra saker som orsakade våldtäkten.

Man har konstaterat att de här männens bakgrund är mycket svart – en mycket instabil och auktoritär bakgrund. Dessa män har ofta utsatts för våld och sexuellt utnyttjande själva. De har inte haft kraft att ändra på sin livssituation – de är osjälvständiga. Orsaken till själva våldtäkten var ofta känslor av vrede och förtvivlan, inte sällan över någon kvinna som de ansett svikit dem.

Många av de här männen, rättare sagt de allra flesta, har inte fått någon som helst hjälp eller behandling under strafftiden. De få som fått det har upplevt det positivt. Personalen undvek också att ta upp ämnet, och själva höll de tyst om det hela inför andra. Brottet tystades ner, och därmed omöjliggörs ju behandling och bearbetning.

Den undersökning, Våldtäkt–vanmakt, som just publicerats visar att många av männen uppskattade att få tala så länge om de här frågorna som de fick vid intervjutillfället. 40 % önskade samtalskontakt med någon psykolog. Ändå hade de ingen och hade inte heller bett om det.

De som har gjort undersökningen var närmast chockade över det ointresse som visas för de här männens situation. Risken för att dessa på nytt begår liknande brott är uppenbar. Man tror också att det är likartade bakgrundsfaktorer som gör att vissa män begår våldtäkt och andra misshandlar barn och kvinnor.

Det som är viktigt är ju att samhället anser att våldtäkt är ett mycket allvarligt brott. Ur kvinnors synpunkt är det oerhört kränkande. Ur ett krasst ekonomiskt perspektiv är det från samhällets synpunkt dyrt med brottslingar som begår nya brott hela tiden och återvänder till kriminalvården.

Våldtäkt är ett så allvarligt brott och så kränkande för kvinnor att samhället måste se till att det till varje pris hindras att män begår sådana handlingar och upprepar sitt brott. All erfarenhet säger ju att de intagna med nuvarande fängelsevård inte får någon som helst hjälp med att komma underfund med de svarta hål i personligheten som gör att de kan begå sådana här brott. Sexualbrottsutredningen har tyvärr inte alls behandlat denna fråga.

Jag vill fråga justitieministern: Kommer justitieministern att direkt ta

Måndagen den
25 april 1983

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

initiativ till att öka möjligheten till vård? Kommer justitieministern att se till att man verkligen erbjuder den vård och den terapi som dessa män faktiskt behöver?

Anf. 34 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Inledningsvis vill jag säga att kvinnoförtrycket inte kan "terapeutas" bort.

Anledningen till att också jag tar till orda i den här debatten är helt enkelt att jag tycker att justitieministerns svar behöver klargöras liksom f. ö. Margareta Perssons inlägg. Hon avslutade sitt inlägg med att å ena sidan säga att sexualbrottskommittén inte behandlat denna fråga, å andra sidan åberopa den bok som skrivits av och den undersökning som gjorts av en av experterna i sexualbrottskommittén. Jag vågar med bestämdhet påstå att sexualbrottskommittén förvisso har diskuterat de här frågorna under en längre tid.

Åter till Ove Rainers svar. Jag tycker att det präglas av en allmän och till intet förpliktande välvilja åt alla håll. Det kräver enligt min mening att justitieministern klargör vissa principer. Jag förutsätter att justitieministern tagit del av sexualbrottskommitténs betänkande och verkligen läst vad som där står.

Som Margareta Persson framhöll är ju dessa skilda former av övergrepp över huvud taget en oerhört traumatisk upplevelse för kvinnor. Det framgår, som också sagts tidigare, att det bara är en mycket ringa del av våldtäktsbrotten som synliggörs och blir föremål för rättsligt förfarande och dom. Övergreppen sker ofta i parrelationer där inslag av misshandel är vanligt förekommande.

Rita Liljeström har för både prostitutionsutredningen och sexualbrottskommittén visat att den s. k. sexualorganisationen i ett samhälle har sin grund i arbetsdelningen mellan könen, eller för att uttrycka det kort: sexualiteten formas av de grundläggande ekonomiska strukturerna i samhället. Då är det uppenbart – och det är detta jag konstaterade inledningsvis – att vi i dagens samhälle har ett kvinnoförtryck. Vi har ett patriarkalt samhälle, ett samhälle som också tar sig uttryck i våld. Frågan är hur man här bäst gör sina insatser.

Om vi nu förutsätter att den undersökning som Margareta Persson hänvisade till omfattar dem som dömts är undersökningen, även om den är mycket förtjänstfull, begränsad till en väldigt liten andel av de faktiska våldtäktsbrotten. Jag åberopar Leif G. W. Perssons undersökningar och konstaterar att 70 % av de fullständigt identifierade gärningsmännen vid rena våldtäktsbrott redan tidigare var registrerade för brott. Närmare 20 % hade mer än 20 brott tidigare registrerade.

Vad var det för brottslighet som låg bakom alla de tidigare registreringarna och domarna? Huvudsakligen rörde det sig om våldsbrottslighet i allmänhet. Det rörde sig om ett kraftigt inslag av stöld och grova trafikbrott och i liten utsträckning om våldtäktsmän. Risken för att dessa begår ett liknande brott är – som Margareta Persson säger och som man också kan skönja i justitieministerns svar – naturligtvis stor därför att det rör sig om en mycket

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

kraftigt belastad och socialt utsatt grupp, en grupp som ofta präglas av missbruk och arbetslöshet, av att man inte fått chans att komma in i produktionen osv. Men att det skulle röra sig om en viss procent av återfall av våldtäktsbrott motsägs mycket bestämt i sexualbrottskommitténs betänkande och Leif G. W. Perssons undersökningar. Det är i stället fråga om en allmänt mycket gravt belastad grupp. Men att med utgångspunkt i denna lilla grupp i sin tur generalisera över huvud taget hur våldtäktsbrott begås i dag i Sverige är allvarligt.

Våldtäktsbrotten, menar kommittén, innehåller mera av aggressivitet än av sexualitet. Det är riktigt. Men de ingår också i ett mönster där t. ex. kvinnomisshandel utgör en mycket stor och allvarlig del. Därför kan det vara farligt att bygga upp sitt resonemang på att just de här socialt utsatta männen skall åtnjuta en viss typ av behandling, därför att de begått en viss typ av brott – i synnerhet om, som justitieministern framhåller, resurserna är begränsade. Det får vi förvisso dagligen exempel på, inte minst i den i dag framlagda kompletteringspropositionen, där det föreslås nedskärningar på utbildningsområdet, på hela den sociala sektorn, på kriminalvård. Då måste man förvisso prioritera. Men där tycker jag att justitieministern för ett väldigt luddigt resonemang.

Jag vill få klarhet i om Ove Rainer i sitt svar särskilt ville framhålla att de som begår sexuella övergrepp är i behov av psykologisk terapi. Följdfrågan blir då: Skall en sådan vård omfatta även dem som misshandlar kvinnor och barn? Är detta i dag – kostnaderna kan jag försäkra skulle bli ofantliga med tanke på att det är 100 000 kvinnor som misshandlas – den mest adekvata hjälpen till de främst utsatta offren? Självfallet är det också det bästa sättet att komma åt det som kvinnomisshandel och våldtäktsbrott är ett uttryck för. Är det inte andra åtgärder som måste till? För min del står i dag självfallet kvinnorna och de utsatta grupperna, däribland barnen, högst upp på prioritetslistan.

Sexualbrottskommittén lämnar en hel del konkreta och positiva förslag, som inte utgår från en falsk och idealiserande föreställning om att man kan "terapeuta" eller utbilda bort vårt manssamhälle. Förslagen syftar till att ge den bästa hjälpen till offren, kvinnorna, och till dem som Margareta Persson tar upp i sin interpellation, nämligen männen.

Anf. 35 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Jag vill till att börja med klagöra för Eva Hjelmström att jag har svarat på en interpellation om psykologisk terapi för våldtäktsmän. Det är klart att man med utgångspunkt i den konkreta frågan kan diskutera olika bakgrundsfaktorer, men jag måste hålla mig till vad interpellationen rör. Jag är beredd att diskutera kvinnoförtryck, kvinnomisshandel och barnmisshandel. Ingen som har lyssnat på vad jag har sagt i denna kammare och på andra håll kan rimligen tro att min inställning till de frågorna i något väsentligt avseende strider mot den grundsyn som Eva Hjelmström här har gett uttryck åt. Men i dag rör det sig alltså om psykologisk terapi för våldtäktsmän.

Jag har för min del stor förståelse för bakgrunden till Margareta Perssons,

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

interpellation. Mycket av uppmärksamheten kring våldtäkt och misshandel av kvinnor har riktats in på åtgärder som innebär stöd och hjälp för offren och ökade straff för gärningsmännen. Det är begripligt, och den debatten skall vi naturligtvis också föra, men det är viktigt att vi också tar upp gärningsmännens behov av behandling. Det grundläggande problemet är ju varför detta slag av brott över huvud taget begås.

Det viktigaste är självfallet att vi kommer till rätta med resterna av den diskriminerande kvinnosyn som förmodligen spelar en väsentlig roll som bakgrundsfaktor vid dessa brott. Jag är helt övertygad om att väldigt mycket är vunnet om vi kan komma längre när det gäller dessa faktorer. Här görs också stora insatser från samhällets sida. Jag tror att behandling av och psykologiskt stöd till män som har gjort sig skyldiga till sådana här brott bör övervägas mer än vad som hittills har skett. Jag delar Margareta Perssons och Eva Hjelmströms uppfattning i den frågan.

Jag vill än en gång erinra om vad riksdagen har ställt sig bakom och beslutat. Det är inget sätt för den som är ansvarig för kriminalvården att krypa från ansvaret, men riksdagen har beslutat att det är sjukvårdens institutioner och de sociala myndigheterna som i första hand har ansvaret för att de som undergår kriminalvård får stöd, service och behandling från samhällets sida på samma villkor som andra medborgare. Jag tror att det är mycket angeläget att vi klargör detta, för här finns det vissa brister. Det glappar också i samarbetet i många fall.

Det är inte meningen att kriminalvården skall bygga upp en egen socialtjänst eller sjukvård som parallellorganisation till samhällets reguljära resurser. Skapar de landstings- och primärkommunala organen särskilda behandlingsresurser för det ändamål som det här gäller kan också kriminalvården dra nytta av dem. Lagen om kriminalvård i anstalt innehåller faktiskt en möjlighet att låta en intagen vistas utom anstalt under strafftiden för att t. ex. undergå behandling i olika former.

När gäller frågan om hur kriminalvården skall hushålla med de begränsade resurser för psykologisk hjälp som den själv förfogar över och som den förhoppningsvis kan beräkna att få disponera också i framtiden måste man nog även i fortsättningen göra individuella bedömningar. Jag kan inte hjälpa att jag anser att det är något tveksamt om man vid sådana bedömningar har fog för ett synsätt, enligt vilket behov av psykologinsatser alltid skulle vara speciellt utpräglat vid en bestämd brottskategori. Jag tror att vi får vara försiktiga med att sära ut speciella brottskategorier, annat än om vi absolut kan säga att det är nödvändigt. Det har gjorts olika undersökningar – några har återopats här av Margareta Persson och Eva Hjelmström – och enligt dem skiljer sig i allmänhet inte bakgrundsfaktorerna för dem som har begått olika brott, t. ex. sådana som har dömts för våldtäkt eller våldförande, på något avgörande sätt från bakgrundsfaktorerna för andra som tas in på anstalt. Det har inte kommit fram några avgörande, bestämda skillnader.

Till bilden hör också att våldtäkt knappast är ett typiskt återfallsbrott i jämförelse med andra brott, i varje fall om man bortser från när det gäller psykiskt sjuka gärningsmän, som ju överlämnas till slutna psykiatrisk vård.

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

Sexualbrottskommittén har kartlagt detta, och resultatet har just framkommit. Det rörde sig om ett omfattande statistiskt urval av män som var anmälda för våldtäkt. Av dem hade endast 5 % tidigare gjort sig skyldiga till sådana brott. Det är alltså ett väldigt lågt procenttal i jämförelse med återfallsfrekvensen när det gäller andra brott, och den är mycket lägre än vad som gäller för många andra allvarliga brott.

Jag vill avsluta, herr talman, med att klargöra att det inte råder några delade meningar mellan oss tre i den här grundläggande frågan om att det är ett ytterligt allvarligt samhällsproblem som vi har att ta ställning till och där vi verkligen måste sätta in olika slag av hjälp- och stödåtgärder och kanske också kriminalpolitiska åtgärder när det gäller våldtäkt, kvinnomisshandel, barnmisshandel och över huvud taget våld inom familjen och i hemmet. Det är alltså en våldsbrottslighet som har fått alldeles för liten uppmärksamhet i debatten. Debatten har rört sig om våld på gator och torg, men den kanske allra allvarligaste våldsbrottsligheten är den som begås i slutna rum.

Anf. 36 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag vill först kommentera det som Ove Rainer säger om att man får vara försiktig när det gäller att speciellt behandla olika brottskategorier därför att alla kanske har en svår bakgrund. Men i detta fall handlar det om så djupt kränkande brott mot kvinnor att jag tycker att det är angeläget att man speciellt uppmärksammar denna typ av våldsbrott.

Denna sifferexercis tycker jag egentligen inte är så viktig. Det är tillräckligt att många gör om sitt brott, eftersom detta brott är så allvarligt. I denna utredning har man visat att ungefär 25 % har varit dömda tidigare. Men dessa siffror är något ointressanta. Det sägs också att det är ett mycket stort mörkertal i alla sådana här utredningar, och det är också ett belägg för att det är tillräckligt många som begår sitt brott om igen.

Sedan måste jag säga till Eva Hjelmström att jag är mycket förvånad över hennes inställning till kvinnoförtryck. Det är självklart att kvinnoförtryck som sådant inte upphör med terapi. Vi har absolut inte uppfattningen att det kan göras, utan det krävs grundläggande samhällsförändringar. Men när det gäller denna typ av brott kan man inte bara säga att det är ett kvinnoförtryck som ligger bakom, eftersom dessa män har varit utsatta och har en så dålig bakgrund. Det handlar alltså inte bara om ett kvinnoförtryck.

Det är viktigt att vi bekämpar kvinnoförtryck på allt sätt i samhället som sådant. Men vi måste också se till att vi får de män som har begått dessa brott att verkligen gå igenom sin personlighet så att de aldrig upprepar brotten, både för kvinnornas skull och för deras egen skull. Jag har svårt att se någon motsättning i detta.

Sedan säger Eva Hjelmström att kvinnorna måste sättas högst. Det är självklart att det är offren som måste sättas högst. Men inom kriminalvården vårdas, såvitt jag vet, inte offren för våldtäkterna utan där vårdas männen, och det är dem vi diskuterar nu. Hur skall vi kunna se till att de får ut så mycket som möjligt av anstaltsvistelsen så att de inte begår samma brott på nytt?

Måndagen den
25 april 1983

*Om psykologisk
terapi för män
som har dömts
för våldtäkt*

Anf. 37 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! På det senaste måste jag replikera att jag inte blir riktigt klok på vad Margareta Persson säger. Jag tycker att hon motsäger sig själv på flera punkter.

Kvinnoförtryck kan inte "terapeutas" bort. Nej, det var precis det jag framhöll. Jag sade också att vi måste få till stånd de grundläggande förändringarna. Då åberopade jag bl. a. Rita Liljeström. Hon har visat att det är arbetsdelningen mellan könen som utgör grundvalen för hur vår sexualitet utformas och hur kvinnorna utsätts i detta samhälle. Denna utredning var en av de punkter där Margareta Persson motsade sig själv.

Den andra punkten gällde återfallsprocenten. Där fick jag de siffror jag läste upp bekräftade av justitieministern, siffror som säger att detta inte är ett typiskt återfallsbrott. De som döms är en mycket speciell kategori av redan socialt mycket utsatta personer.

Herr talman! Sedan tycker jag att det var bra att jag fick svar på flera av mina övriga frågor. Det skall vara ett samhälleligt ansvar att ta hand om dessa män, sades det. Det tycker jag också. Samtidigt tycker jag att justitieministern skjuter över problemen på landstingen och primärkommunerna. Vi vet i vilken ekonomisk situation de befinner sig i i dag, och vi vet att de definitivt inte kommer att satsa på den här typen av åtgärder i framtiden.

Sedan förklarar justitieministern att det var bra att inte särskilja brottskategorier. Det ställer jag mig bakom. Det finns här en grundläggande skillnad, som jag ser det, mellan å ena sidan bl. a. Rita Liljeström och mig och å andra sidan justitieministern och Margareta Persson. Jag ser detta som ett långsiktigt mödosamt arbete för att tillkämpa kvinnorna deras rättigheter. Det är inte fråga om resterna av en diskriminerande kvinnosyn om det begås 100 000 kvinnomisshandelsbrott om året i det här landet. Då blir mörkertalet 10 000 våldtäkter. Det har vi diskuterat tidigare. Det är inte resterna av någonting, utan då finns det något grundläggande som vi kommer att få kämpa mot väldigt lång tid framöver. Då hjälper det inte särskilt mycket med pengar till kriminalvården enbart. Då krävs det andra insatser.

Anf. 38 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Först vill jag till Eva Hjelmström säga att vi nu uppenbarligen diskuterar den klassiska skillnaden mellan socialdemokratin och kommunismen.

Det är ju självklart att vi måste se till att samhället förbättras och att kvinnoförtryck försvinner. Men det är lika självklart att vi skall ta hand om både offren och dem som begår brotten i det samhälle som vi nu lever i.

Anf. 39 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Huruvida det är den gamla klassiska skillnaden mellan socialdemokratin och kommunismen skall jag inte ta upp tid med att diskutera här. Det fordrar en längre utläggning.

Däremot kan jag konstatera att medan vi slåss för kvinnornas rättigheter – inte minst inom det sociala området, inte minst vad gäller arbetstillfällen –

sviker socialdemokraterna i dag. En grundläggande förutsättning för att kvinnoförtrycket skall upphöra är väl ändå att kvinnorna blir ekonomiskt jämlika. Vi kommer alltså in på en vidare syn där det grundläggande är kvinnornas rättigheter på skilda områden i samhället – rättigheter som måste försvaras. Det gäller arbetsdelningen mellan könen och jämställdheten. Först då kan vi nå någonvart också vad det gäller det våld som utövas mot kvinnorna. Man kan så att säga åstadkomma marginella förbättringar här och var.

Det är inte så att vi inte vill att männen skall få den adekvata hjälp de behöver – absolut inte. Tvärtom släss vi för den i andra sammanhang. Men vad jag tycker att det här är fråga om är att vi skall se efter vad som skall prioriteras, vad som är det viktigaste just nu.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1982/83:406 om anordnande i Sverige av ett ministermöte för FN-organet UNIDO om gen- och bioteknik

Anf. 40 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Rune Ångström har frågat utrikesministern om regeringen avser att tacka ja till ett erbjudande från UNIDO om att Sverige skall stå som värdland för ett ministermöte rörande upprättandet av ett internationellt centrum för gen- och bioteknik.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Vid ett internationellt möte i Belgrad i december förra året beslöts att frågan om upprättande och förläggning av ett internationellt centrum för gen- och bioteknik skulle avgöras vid ett ministermöte den 13–19 juli 1983. Vid Belgradmötet erbjöd sig preliminärt den spanska regeringen att stå som värd för detta ministermöte.

Den spanska regeringen meddelade sedermera UNIDO att den hade vissa problem att arrangera ministermötet. UNIDO:s exekutivdirektör vände sig därför i slutet av februari i år till Sverige med en förfrågan om Sverige i stället skulle kunna stå som värd för mötet.

Vi har emellertid meddelat UNIDO-sekretariatet att vi tyvärr inte anser oss kunna åta oss att arrangera det planerade ministermötet. Anledningen härtill är dels praktiska svårigheter att med relativt kort varsel arrangera en internationell konferens under den aktuella perioden, dels osäkerhet om många andra industriländers intresse att medverka i ett ministermöte och att konstruktivt bidra till förverkligandet av centret. Tilläggas bör att den spanska regeringen under mellantiden har återkommit med ett mera positivt besked om sina möjligheter att hålla mötet i Spanien.

Jag vill framhålla att regeringens intresse för själva sakfrågan naturligtvis kvarstår.

Måndagen den
25 april 1983

*Om anordnande
i Sverige av ett
ministermöte för
FN-organet UNI-
DO om gen- och
bioteknik*

Anf. 41 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga. Jag måste tyvärr uttrycka min besvikelse över att svaret var negativt.

Den svenska regeringen hade fått en förfrågan, om den kunde arrangera detta ministermöte. På denna förfrågan svarade regeringen att den inte kunde ställa sig som arrangör för mötet.

Jag tycker att det visar att Sverige har en väldigt dålig beredskap när det gäller att klara arrangemang av den här karaktären. Det var dock ett ministermöte som, efter vad jag har hört, skulle arrangeras någon gång i augusti–september 1983 – alltså var det ganska lång tid som stod till förfogande för att genomföra de praktiska arrangemangen inför mötet. Dessutom är ju detta ministermöte av relativt begränsad karaktär. Det skulle inte omfatta alltför många deltagare, så det är inte fråga om någon jättelik konferens.

Det verkar på något sätt som om den svenska regeringen inte skulle vara intresserad av detta institut för gen- och bioteknik. Det omdömet kvarstår då man iakttar det ringa intresset från svensk sida för att arrangera detta möte.

Jag vill framhålla att om vi hade tagit den här chansen att arrangera ministermötet, så hade det väl också, enligt den kutym som förekommer i sådana sammanhang, blivit Sverige som fått ordförandeskapet på konferensen. Vi hade då fått ett klart försteg i diskussionen beträffande lokaliseringen av själva institutet. När det gäller den sakfrågan har man ju frågat om Indien skulle kunna bli lokaliseringsland för institutet. Av rapporter har framgått att Indien har svårigheter att klara uppgiften. Den frågan står alltså fortfarande öppen.

När industriministern i slutet av sitt svar säger att han vill framhålla att regeringens intresse för själva sakfrågan kvarstår, menar då industriministern att Sverige fortfarande är intresserat av att få detta institut lokaliserat till Sverige?

Anf. 42 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Svaret är inte, som herr Ångström påstår, negativt. Jag sade dessutom i svaret att Spanien nu har meddelat att man ser positivt på sina möjligheter att hålla mötet i Spanien. Det var ju Spanien som preliminärt åtog sig att stå som värd för detta möte, och nu är man alltså tillbaka i den tidigare planeringen.

Sedan måste jag rätta till ett par uppgifter i herr Ångströms inlägg.

Detta möte är avsett att hållas den 13–19 juli i år och således inte i september, som herr Ångström tydligen tror. Det har påverkat bedömningen av de praktiska möjligheterna att arrangera detta möte.

Det andra i herr Ångströms inlägg som jag vill rätta till är att detta inte är något litet sammanträde, utan det är en för Stockholmsförhållanden relativt stor konferens. Med deltagare, observatörer, journalister och andra kan man räkna med att mellan 450 och 500 personer kommer att delta i mötet. Med det korta varsel som stod Sverige till buds och i den aktuella perioden är detta

ingen liten konferens. Den skulle komma att omfatta åtta övernattningsdygn i Stockholm.

Sedan vill jag säga att detta besked till sekretariatet i arrangörsfrågan inte har något samband med sakfrågan för Sveriges del. Jag har två gånger i kammaren diskuterat denna fråga med herr Ångströms partivän Jörgen Ullenhag. Jag har båda gångerna framhållit regeringens stora intresse för förslaget att upprätta ett internationellt centrum för gen- och bioteknik i Sverige och att vi också aktivt vill delta i detta arbete.

Anf. 43 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har fått underhandsupplysningen att om det var praktiska svårigheter att arrangera detta möte i juli månad, så var expertkommittén beredd att sträcka ut tiden till någon lämplig tidpunkt i september.

Industriministern säger att Spanien nu har åtagit sig värdskapet och att problemet därmed är ur världen. Ja, men Sverige fick ju dock erbjudandet, och då tycker jag att man borde ha nappat på det. Det skulle ha betytt väldigt mycket för Sverige att stå som värdnation med den fördelsställning som det skulle innebära, bl. a. då det gäller ordförandeskapet.

Jag hoppas att den negativa attityd som jag tolkat in i svaret när det gäller arrangerandet av ministermötet inte finns i sakfrågan, utan att den svenska regeringen står öppen för en lokalisering till Sverige, om nu Indien inte skulle åta sig detta enligt det preliminära beslutet.

Jag vill fråga industriministern: Är Sverige berett att ta ansvaret för den här lokaliseringen, om Indien inte vill ställa upp?

Anf. 44 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vill återigen framhålla, Rune Ångström, att svaret inte är negativt. Den förfrågan som riktades till Sverige gällde ju juli månad. Senare har Spanien, som från början åtog sig att arrangera mötet, meddelat att man såg positivt på sina möjligheter att uppfylla det löfte som man gav i Belgrad i höstas.

Vidare vill jag tillägga att i regeringens bedömningar har naturligtvis också funnits med åsikten från svenskt håll att om en konferens av detta slag och i en så utomordentligt viktig fråga som denna skall hållas, skall mötet vara så väl förberett att frågan kan föras framåt. Avsikten är att mötet skall avgöra vilket värdland som skall ha centret. Från den svenska regeringens sida – vi är inte ensamma om att göra den bedömningen – har det funnits en viss osäkerhet beträffande vissa industriländers intressen i frågan och framför allt om huruvida sakfrågan skall kunna föras framåt. Om de sakerna bör det råda klarhet.

Jag avslutade mitt svar till Rune Ångström med att säga att regeringens intresse för själva sakfrågan naturligtvis kvarstår. Också på den punkten har herr Ångström fått ett klart svar.

Måndagen den
25 april 1983

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

Anf. 45 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Helt kort konstaterar jag bara att Spanien har möjligheter att arrangera konferensen. Från svenskt håll ansåg man sig tydligen inte ha den möjligheten. Men jag tycker att vi så att säga har krupit bakom en negativ attityd i det här fallet. Jag kan inte komma ifrån den uppfattningen. Det är min absoluta bedömning. Det skulle ha varit ett hedersuppdrag för Sverige att få stå för den här konferensen. Vid det slutliga avgörandet skulle det ha gett oss ett klart försteg då det gäller lokaliseringen av institutet.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1982/83:101 om verksamheten vid verkstadsföretagen Bahco och Sandvik

Anf. 46 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig dels hur jag ser på utvecklingen inom Sandvikkoncernen och hur den påverkar fabriker i Tierp och Gimo, dels hur jag bedömer framtiden för Bahco Verktyg och hur företagets satsningar i Latinamerika påverkar verksamheten i Sverige.

Bakgrunden till interpellationen är de båda företagens situation i Uppsala län.

Enligt vad jag har erfarit befinner sig Sandvikkoncernen i en förändringsprocess som torde fortsätta under hela 1983. Under 1982 har antalet anställda inom och utom Sverige minskat med 3 900 personer. Orsaken är enligt företaget i första hand vikande exportmarknader, som enligt preliminära beräkningar för 1982 medfört en volymminskning på 10 % och därför en kraftig resultatnedgång. Sandvik förutser att genomförda rationaliseringar ger positiva effekter under 1983.

Verktyssektorn i Norduppland omfattas av den pågående omdaningsprocessen. Enligt vad jag erfarit har centrala MBL-förhandlingar nyligen slutförts beträffande en nedläggning av Tierpsenheten. En nedläggning av enheten skulle komma att beröra ca 170 personer. Enligt företagets planer skall enheten successivt avvecklas fram till den 30 juni 1984. Företaget har uppgett att de anställda skall erbjudas anställning vid anläggningarna i främst Gimo samt i Stockholm och Örebro.

Jag avser nu att omedelbart via bl. a. företaget och de fackliga organisationerna skaffa mig en så fullständig bild som möjligt av beslutets konsekvenser. Redan i morgon kommer representanter för de anställda att träffa medarbetare på departementet. Med hänsyn till detta är jag inte beredd att ytterligare kommentera situationen.

Bahco Verktyg har en lång tradition av egen tillverkning av handverktyg och har skaffat sig en ledande ställning i världen på denna marknad. Enköpingsenheten påverkas enligt företagets uppgifter av vikande exportefterfrågan. Företaget har beslutat att minska sin personal från 1982 års nivå av 590 till 530 anställda under innevarande år. Insatser för att bereda

sysselsättning åt den friställda personalen genomförs bl. a. inom ramen för de av riksdagen anvisade medlen för arbetsmarknads- och regionalpolitiken.

Vad gäller frågan om satsningar i Latinamerika är det så att företag som har sin huvudsakliga marknad utanför Sverige, för att bli framgångsrika i sin försäljning, i viss utsträckning är tvingade att också investera i produktionsutrustning m. m. utomlands.

I fråga om Bahco Tool Groups satsningar i Latinamerika har jag erfarit att personalen där minskat från ca 750 till 500 personer bl. a. genom nedläggning av en tillverkningsenhet i Uruguay under 1982.

Slutligen vill jag erinra om att det i första hand är en uppgift för företagsledningen och de fackliga organisationerna att tillsammans komma överens om hur företagens neddragningar bör ske.

Anf. 47 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min interpellation. Som det sägs i svaret är den direkta orsaken till frågan de neddragningar som drabbat mitt eget hemlän, Uppsala län, där både Bahco och Sandvik har mycket stora engagemang – kanske framför allt Bahco, som har sitt moderbolag i Enköping, om jag får uttrycka mig så.

Men frågan har naturligtvis också generell betydelse. Dessa neddragningar drabbar ju inte enbart Uppsala län utan också andra delar av landet. Vi vet att det finns andra fabriker som Sandvik lägger ned och att man drar ner på verksamheten på andra håll. Och även Bahcoconcernens besvärligheter är ju generella och gäller många andra orter än dem i Uppsala län.

Min första följdfråga till industriministern och regeringen – om vi till en början håller oss till Sandvikskomplexet – måste ändå bli: Varför har ni inte intresserat er för dessa förhållanden i framför allt Tierpsfabriken tidigare? Utvecklingen har ju pågått i flera månader. Det har skrivits i pressen, och det har varit en stor debatt åtminstone regionalt om dessa frågor. Och vi vet – vilket jag kanske får återkomma till – att de anställda och deras organisationer har försökt få kontakt med regeringen på ett i vissa fall ganska drastiskt sätt. Varför har ni inte intresserat er för detta förrän nu?

I dag säger industriministern – men det är så dags: "Jag avser nu att omedelbart – – ." Jag frågar: Varför inte tidigare? Det är en fråga som jag tror att de anställda i Tierp, de ansvariga i Tierps kommun och de ansvariga på länsstyrelsen i Uppsala län samt befolkningen över huvud taget är mycket intresserade av att få svar på.

Det är min första följdfråga, där jag gärna vill ha ett mer uttömmande besked.

Beträffande Sandviks etablering i Tierp – för att nu hålla sig till den relativt lilla fabriken – kan jag kort säga att det hela följer den vanliga gången för storföretag. Man kom dit för inte så länge sedan och sade: Nu är vi beredda att satsa på det här lilla samhället; vi skall lägga en fabrik här; nu får ni ställa upp i kommunen. Det var som vanligt en massa kommuner som slogs om etableringen. Från företaget sade man: Vi behöver infrastruktur; vi behöver

Måndagen den
25 april 1983

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

kommunala satsningar; här behövs ett nytt energiverk, nytt avloppssystem; bostadsbyggande; vi kräver utbildning på gymnasienivå för att få folk till fabriken; ni får satsa på nya linjer för tekniker osv.

Detta gjorde kommunalmännen naturligtvis – som alla kommunalmän gör i det här landet när de får chansen att få en anläggning till sin ort.

Sedan har vi inte bara kommunens satsningar, utan här kommer också de enskilda satsningarna. Man sade: Här har vi fått Sandvik, ett företag som seglar i medvind, ett stort, etablerat, välrenommerat företag; här har vi jobb för så lång tid framöver som vi kan överblicka. Då kan man skaffa sig hus, ett eget hem. Man kan satsa på att bo på orten i fortsättningen och på att barnen skall få utbildning osv. Det är de enskilda satsningarna som ligger bakom den stora samhälleliga satsningen i kommunen.

Ser man det hela ur ungdomarnas synvinkel är det inte mindre tragiskt. De har förespeglats möjligheter till arbete. De har av syo-konsulenter, yrkesvägledare och andra mer eller mindre uppmanats – jag skall inte säga tvingats, för det är säkert ingen som behöver bli tvingad i dagens läge – att söka till dessa verkstadstekniska linjer som under de närmaste ett, två eller tre åren kommer att spotta ut flera kullar med verkstadsmekanisk utbildning, och fabriker läggs ned.

Detta är inget nytt. Sandviks agerande följer det vanliga mönstret för storföretag, men det här är ett av de värsta exemplen. Under en kort tidrymd ställer man krav på samhället, och sedan drar man sig ur alltsammans. Allt tal om socialt ansvar från de svenska storföretagens sida tycker jag att vi en gång för alla kan lämna därhän. Vi kan avliva den myten. Den stämmer inte i det här fallet och inte i andra fall heller.

Tierpsfabriken är inte en enhet som har gått med förlust. Den har varit lönsam. Sandvik har tagit ut vinster där och gör så även i år. Det har varit ett välskött företag. Det har varit en för koncernen bra enhet. Av någon anledning anser man nu att det absolut måste vara lönsamt. Fackets och övriga löntagarorganisationers utredningar och undersökningar visar inte att Sandvik, i vart fall inte under den närmaste tiden, kommer att tjäna särskilt mycket på denna nedläggning. Man säger, liksom det sägs i svaret, att de anställda skall flyttas över till enheten i Gimo, som är mycket större naturligtvis. Men där är det redan anställningsstopp. Man har folk gående i utbildning, med samhällets stöd, som vanligt. Varsel har varit aktuella, det har varit tal om korttidsvecka osv. Där finns alltså inte någon lösning på de här problemen.

Det jag skulle vilja fråga industriministern och regeringen om när det gäller Sandviksproblematiken är om industriministern är beredd att ställa upp på de undersökningar och förslag som har lagts fram av de anställdas organisationer. Där har det visats att man med mycket små åtgärder skulle kunna driva en fortsatt tillverkning i Tierpsfabriken och att det inte alls blir lönsamt för Sandvikkoncernen att flytta över till Gimofabriken. Regeringen och industriministern måste ta krafttag för att lösa det här problemet och inte skjuta det längre framför sig. Detta är mitt slutgiltiga konstaterande, efter den fråga jag nyss ställt, inför de överläggningar med facket som industri-

ministern skall ha i morgon.

Jag övergår sedan till att tala litet om den andra stora koncernen som håller till i Enköping, alltså i de södra delarna av Uppsala län, nämligen Bahco. Där vill jag gärna citera ur den välbekanta tidskriften Affärsvärlden, november-numret 1982:

”Bahco skakar i grundvalarna. Genom åren har många bolag stämplats som krisföretag. I Bahcos fall är det värre än så. Det är nu frågan om överlevnad. Det krävs strukturgrepp, sannolikt en styckning, för att koncernen skall ta sig ur dagens mycket utsatta läge.”

Vidare sägs i artikeln:

”Att i dag försöka vända Bahco med hjälp av en rad arbetssegrar räcker inte. Nu måste Bahco av allt att döma styckas.”

Så är läget för denna välbekanta för att inte säga mycket berömda svenska verkstadskoncern, och man kan fråga sig hur det har kunnat gå dithän. Här finns en massa underliga affärer i bakgrunden där bankkapitalet som vanligt, i det här fallet via Promotion, har varit inblandat med inköp av Hiab-Foco, förflyttning av kapital, aktier, dotterbolag osv. Detta har gjort att Bahcokoncernen på mycket kort tid har hamnat i den mycket alarmerande situation som citatet från Affärsvärlden visar på.

Man har talat om styckning, vilket framgick av det citat jag tog upp. Man har talat om att sälja ut exempelvis Bahco Ventilation. Den affären gick i stöpet förra veckan, efter vad jag vet. Ahlsell, som var en av de spekulanter som eventuellt skulle köpa denna del av företaget, backade ur. Man ville inte lägga upp de pengar som behövdes.

Vilken överblick, vill jag fråga industriministern och regeringen, har ni över Bahcokoncernen? Vad händer där efter det att Ahlsellaffären har gått i stöpet? Vad har ni för uppfattning om vilka åtgärder som måste sättas in för att det inte skall bli en verklig katastrof i den medelstora industristaden Enköping, där en konkurs eller en nedläggning av Bahco skulle få oerhört katastrofala följder? Orten är att likna vid en bruksort, där man har denna industri och i stort sett ingenting annat. Följdfrågan blir därför om regeringen är villig att träda in med stödåtgärder vid en så omfattande industrikatastrof som det kan bli fråga om när det gäller Bahco.

Slutligen något om utlandsinvesteringarna. Jag tycker att industriministern i svaret framför företagarnas argument, de borgerliga industriministrarnas argument. Jag hade förväntat mig något bättre av en arbetarregerings representant än att han skulle tala om att det är nödvändigt med utlandsinvesteringar för att industrin skall kunna fortleva i Sverige. Det kan nog vara sant till en viss del, men det kan inte få vara på det sättet – och här talar jag rent generellt och inte bara om Bahco – att de stora svenska verkstadsföretagen snart har betydligt större verksamhet utanför landet än de har inom landet, att de i huvudsak gör sina allra största investeringar utomlands och inte inom landet. Det betyder att de plockar ut de pengar som svenska arbetare och det svenska samhället genom allmänna satsningar har låtit dem tjäna, de resurser de har kunnat tjäna ihop, och satsar dem på andra ställen. De senaste alarmerande siffrorna om utlandsinvesteringar kontra

Måndagen den
25 april 1983

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

inhemska investeringar visar att de stora svenska verkstadsindustrierna förra året satsade betydligt mer på utlandsinvesteringar än på inhemska investeringar. Det är ett allvarligt läge som inget land och ingen typ av regering kan bortse från, utan man måste tänka över vilka åtgärder man kan vidta mot denna kapitalexport och denna utflyttning utomlands. Därför tycker jag att svaret i detta stycke är intetsägande och defensivt från en arbetarregering gentemot de stora företagen.

Jag har satt ett frågetecken i kanten för det allra sista stycket i svaret. Industriministern säger att han vill "erinra om att det i första hand är en uppgift för företagsledningen och de fackliga organisationerna att tillsammans komma överens om hur företagets neddragningar bör ske". Har inte regeringen något intresse av vad som sker? Det är att skjuta fackföreningarna framför sig – i första hand skall de ta stöten. Mot bakgrund av allt som vi vet och mot bakgrund av det aktuella läget i Tierp och det kanske snart aktuella läget i Enköping kan vi konstatera att facketts möjligheter är begränsade. Vad skall facket göra om man lägger ned fabriken? Det kan inte i första hand vara facketts ansvar utan det måste vara regeringens, speciellt som vi har en arbetarregering.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 48 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Oswald Söderqvist har en felaktig bild av vad som har skett. Det är inte så att regeringen inte har intresserat sig för denna fråga. Det är inte heller så att regeringen inte har agerat i frågan. Tvärtom – redan i höstas tog jag emot uppvaktningsfrågor från det socialdemokratiska partidistriktet i Norduppland om Sandvikskoncernens tänkta förhåvanden. Jag tog emot en uppvaktningsfråga från länsstyrelsen med landshövdingen i spetsen. Jag har haft fortlöpande kontakter och samtal med representanter för Metallindustriarbetareförbundet och samtal på departementet med representanter för Tierps kommun och för metallavdelningen lokalt. De har informerat mig om läget och framfört sina synpunkter på omstruktureringsfrågan. Och allt detta har föranlett mig att redovisa för företagsledningen vad jag har fått fram vid alla dessa uppvaktningsfrågor och överläggningar, så att inte företagsledningen skulle leva i okunnighet om vad som har förevarit vid dessa överläggningar och uppvaktningsfrågor. Jag kan förstå om herr Söderqvist finner mina synpunkter på Sandvikskoncernens och kanske också på Bahcos utveckling allmänna – på den punkten har jag ingen anledning att polemisera mot herr Söderqvist. Det är litet av en industriministers dilemma att ta emot förtrolig information och sedan vid sitt agerande behålla den för sig själv, hela tiden i syfte att nå det bästa resultatet.

Jag får naturligtvis som industriminister förtrolig information om utvecklingen i olika företag, och detta sker både i organiserad form – i underhandskontakter av olika slag – och, som herr Söderqvist känner till,

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

inom ramen för det s. k. lokaliseringssamrådet, som avser vissa större industriföretag.

Det är min skyldighet att på detta sätt så långt möjligt hålla mig informerad om utvecklingen inom industrin. Så har skett också i de båda fall som herr Söderqvist har interPELLERAT om.

Mot denna bakgrund är det självklart att jag som industriminister måste iakttä stor återhållsamhet när det gäller att uttala mig om enskilda företags utveckling – det är en förutsättning för regeringens information via lokaliseringssamrådet. Om jag skulle välja en annan väg – den som herr Söderqvist uppenbarligen önskar – skulle lokaliseringssamrådet och kanske också industriministern snart komma i vanrykte med följderna att företagsledningarna då inte skulle vilja vare sig meddela affärshemligheter eller lämna andra förtroliga uppgifter som behövs för att kunna hantera regionalpolitiska eller industripolitiska problem.

Jag delar den uppfattning som Metall centralt fört fram i MBL-förhandlingarna och som jag förstår att herr Söderqvist nu ger uttryck för, nämligen att det kan finnas många synpunkter på Sandvikskoncernens strukturering främst när det gäller Tierp. Kanske den t. o. m. i vissa stycken är tveksam med hänsyn till att värdefull kompetens kan gå förlorad till följd av utvecklingen av enheten i Tierp.

Men när jag gör detta uttalande vill jag tillägga att det inte kan ankomma på mig som industriminister att i detalj lösa problemen med företagens produktionsfördelning. Det är företagsledningen och de fackliga organisationerna som tillsammans måste lösa de problemen. Det skulle vara farligt att slå in på den andra vägen – företagets skötsel måste bestämmas lokalt. På 1970-talet, när de olika lagarna som stärkte löntagarnas och de fackliga organisationernas inflytande kom, valde vi vägen att låta facken få ett inflytande och medbestämmande.

Motsatsen till detta finner Oswald Söderqvist i planeekonomierna. Där kan man också se en hel del avskräckande exempel på detaljstyrning och i lika stor utsträckning centralstyrning av företagets skötsel och omstruktureringar. Det har också varit en uppfattning hos fackföreningsrörelsen att man skall vara mycket försiktig med att centralt gå in och styra verksamheten i enskilda företag.

Något annat är branschplaneringen. Om en stund kommer jag att diskutera med en partivän till Oswald Söderqvist om behovet av branschåtgärder och en övergripande branschpolitik för en annan industrigren. Men att industriministern och hans industridepartement skulle gå in med åtgärder för att styra enskilda företags göranden och låtanden anser jag vara fel. Det är en farlig väg, som inte skulle utveckla industrin – vi skulle kanske i stället få sådana incitament som man har i flera planeekonomier, där industrin konserveras i farlig utsträckning.

Vidare vill jag hålla med herr Söderqvist om att situationen i Norduppland präglas av strukturella svårigheter. Vi går nu inom industridepartementet igenom åtgärder som kan främja industrin i de mellansvenska bruksbygderna. I det här sammanhanget finns Norduppland med. Vi har också redan

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

fattat en del beslut för att stärka industrin i Norduppland. Bl. a. har regeringen beviljat pengar till uppförande av ett industrihus i Östhammars kommun. Dessutom har jag stimulerat utvecklingsfonden till att göra särskilda insatser i den norra länsdelen. Jag vill på den punkten även understryka behovet av ytterligare insatser.

Jag är klar över att en nedläggning av Tierpsenheten är ett hårt slag mot regionen och löntagarna där med hänsyn till den besvärliga arbetsmarknads-situationen i Norduppland. Det är en fråga som vi får diskutera med de fackliga organisationerna i morgon och förhoppningsvis också inom de närmaste dagarna med företagsledningen – antingen i slutet av denna vecka eller i början av nästa vecka.

Situationen i Norduppland har också medfört att Norduppland blivit en prioriterad länsdel i regionalpolitiska sammanhang. Regionen ingår inte i det permanenta stödområdet, men däremot har regeringen för innevarande budgetår beslutat att temporärt inplacera Tierps kommun och Österbyom-rådet i stödområdet, med möjlighet till särskilt investeringsstöd. Jag skall också undersöka vilka andra möjligheter som jag har att stärka situationen i Norduppland.

Slutligen inbjöd herr Söderqvist till en diskussion om utlandsinvestering-arna. Den frågan får vi anledning att diskutera när så småningom dels valutakommittén, dels direktinvesteringskommittén lägger fram sina resul-tat. Låt mig ändå framhålla en sak, nämligen att investeringar i andra länder ofta är en förutsättning för export. Sverige är ett land som i stor utsträckning lever på sin export. För att få andra länder att ta emot i Sverige tillverkade varor och för att svenska företag skall kunna etablera sig där får dessa finna sig i att i sådana länder bygga produktionsenheter och även göra andra investeringar där. Det ligger alltså ibland tvingande omständigheter bakom svenska företags utlandsinvesteringar. Men självfallet är jag som indus-triminister, liksom regeringen som helhet, utomordentligt oroad över investe-ringssituationen i Sverige, med de sänkningar av investeringsvolymen som här förekommit. Vi har naturligtvis också anledning att sätta ett allvarligt frågetecken för alltför kraftiga utlandsinvesteringar.

Anf. 49 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Vad först gäller frågan om kontakterna känner jag till de olika framstötter som gjorts från Tierp, från länet och i alla möjliga sammanhang. Vad som är anmärkningsvärt och som låg bakom den inledande frågan i mitt första anförande var att det trots detta inte hände någonting.

Nu har industriministern tagit initiativet till kontakter, och i morgon kommer ni att sätta er ned och samtala, och det är bra. Men det har många gånger framförts från de anställdas organisationer i Sandviken och i Tierp att man där var oroad och missnöjd. Man fick inte kontakt med regeringen. Det gick faktiskt så långt att man gick ut med en annons i pressen, där man vädjade till Olof Palme – till sin egen statsminister – att han skulle ta sig an deras problem. Då måste det väl, Thage Peterson, vara fel någonstans. Det är inte bara jag som säger det här, utan det har också framhållits av

metallfacket i Tierp. Man har inte fått den kontakt med regeringen som man har önskat. Sedan vidtogs den drastiska åtgärden att gå ut med en annons i dagspressen, och då är det självklart att allt inte är som det skall vara. Detta var den bakomliggande orsaken till min första fråga. Jag är mycket glad över att samtalen har kommit till stånd, att man nu verkligen börjar diskutera och tar itu med problemen. Men varför har det inte skett tidigare? Det måste ha blivit någon miss. Vi kan lämna den saken därhän, men det här är ändå ett faktum som förvånar.

Jag håller med industriministern om att det måste föras allmänna resonemang. Det finns sekretesslagar och annat som man måste ta hänsyn till. Uppgifter måste förtigas, och diskussioner måste föras under ganska lång tid, innan det kan bli någon offentlig redovisning. Men se på Sandvik i Tierp. Där är det någonting som inte riktigt stämmer. Det finns egentligen inte heller – som industriministern själv sade och som också metallfacket, och även Industritjänstemannaförbundet och andra, har framhållit – några företagsekonomiska skäl för ett nedläggande av enheten. Då blir det ändå en fråga för den övergripande samhällsmakten, som ändå är regeringen, att ingripa. Det blir kanske så, det är jag i så fall glad för, men jag tycker att det är litet för sent.

Sedan talet om att det är en sak mellan företaget och facket – MBL och sådant. Men facken behöver ju stöd. Vi har haft så många företagsnedläggningar, inte bara i mitt lilla hemlän, utan även i andra län, där det kanske har varit fråga om mycket större och mycket mer drastiska och allvarliga nedläggningar. Fackföreningen har kanske inte kunnat göra någonting, varken genom MBL eller på annat sätt. Då behöver en kraftigare makt ställa sig bakom. Inte ens det räcker kanske alla gånger. Men man skall i alla fall använda regeringsmakten så långt det går för att begränsa storföretagens makt. Det måste krävas framför allt av en socialdemokratisk regering. Av borgarna kräver vi ingenting. Av dem har vi ingenting att förvänta oss.

Det är bra med satsningarna i Norduppland. Vi känner väl till problemen. De behöver inte diskuteras här i dag. Vi får kanske en debatt om utlandsinvesteringar. Jag tycker emellertid att industriministern verkar litet defensiv. Jag skulle vilja trycka litet mer på den sista hälften av hans anförande som gällde utlandsinvesteringarna. Inget land, ingen regim – inte ens om vi skulle få tillbaka borgerliga regeringar – kan strunta i ökningen av utlandsinvesteringarna och ökningen av kapitalflykten från Sverige. Man kan tala om den fria marknadens välsignelser så mycket man vill. Om man inte stoppar tendensen när det gäller utlandsinvesteringarna, blir landet till slut en råvaruproducent och en kolonial del av det industriella Europa. Men den frågan skall vi kanske inte diskutera i dag.

Anf. 50 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Får jag ändå göra en kommentar till vad Oswald Söderqvist sade i slutet av sitt anförande.

Det är helt klart att vi får tillfälle att i kammaren diskutera frågan om utlandsinvesteringar. Jag tycker att det vore värdefullt om vi finge en

Måndagen den
25 april 1983

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

ordentlig debatt med de svenska utlandsföretagen och med deras anställda. Det är också bra om vi får en sådan debatt i Sveriges riksdag. Jag har nämligen en känsla av att det i denna fråga finns många olika uppfattningar. I en hel del fall rör det sig kanske om rätt tvivelaktiga grunder. Det är bra om vi får ett ordentligt sakunderlag för diskussionen, och jag kommer att hälsa med tillfredsställelse om det i utskotten och i kammaren kan bli en ordentlig genomgång av utlandsinvesteringarna. Den debatten kan vi alltså föra längre fram, när vi har fått utredningsmaterialet.

Men låt mig tillägga följande. Det är klart att regeringen, och Sverige, har intresse av att få investeringarna dit där de kan ge mest arbete och produktion, dvs. så att det blir sysselsättning här i Sverige. Detta är inte liktydigt med att alla investeringar skall ske just i Sverige. Jag tror att detta är en mycket tvivelaktig inställning. Sverige är ett exportland. Den övervägande delen av Sandviks produktion går ju på export, som Oswald Söderqvist känner till. Det förutsätter att Sandvikskoncernen – liksom flera andra stora industrikoncerner – finns också i andra länder och på andra kontinenter. Är man inte där, får man inte heller in order till Sverige som ger sysselsättning i vårt land. Det är bara att acceptera verkligheten. Det finns sådana lagar och bestämmelser i andra länder att svenska företag för att få agera på deras marknader måste investera i dessa länder. De svenska företagen får acceptera detta och också investera där.

Jag har vid flera tillfällen som industriminister, nu senast i mitt inlägg här i kammaren, uttalat mig på ett sådant sätt att det icke kan missförstås. Den kraftiga ökning av utlandsinvesteringarna vi har haft och motsvarande kraftiga minskning av de svenska investeringarna här hemma inger oro. Det är någonting som starkt bekymrar regeringen. När vi väl har gått igenom investeringsverksamheten skall diskussioner föras med den svenska industrin på den här punkten.

Får jag sedan återkomma till frågan om kontakter eller ej. Det finns ingenting som jag har så mycket emot som att fram och tillbaka diskutera vad som förevarit i samtal och om det blivit några kontakter eller inte. Jag måste ändå framhärda och säga att herr Söderqvist har fortfarande fel. Jag har ju haft kontakter med Tierps kommun, med facken i Tierp och med länsmyndigheterna. Jag kan inte nu ange vilket datum överläggningarna ägde rum, men jag kan kanske upplysa herr Söderqvist om det vid tillfälle. Jag har löpande kontakter och överläggningar i den här frågan med Metalls centrala organisation. Vad jag hela tiden gjort – vad kan en industriminister annat göra? – är att respektera MBL-förhandlingarna, dvs. att respektera det system som Sveriges riksdag har beslutat skall tillämpas. Jag har varit överens med de fackliga organisationerna om att de lokala och centrala MBL-förhandlingarna måste vara avklarade innan jag kan gå in ytterligare och agera. De centrala MBL-förhandlingarna avslutades i förrgår, och i dag lämnas svaret på Oswald Söderqvists interpellation. Det ger mig möjlighet att säga här i kammaren att samtalen med de fackliga representanterna äger rum redan i morgon. Senare kommer också företagsledningen att kallas till överläggningar i frågan.

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

Jag tror att vi skulle få en helt omöjlig situation om regeringen och industriministern i sådana här sammanhang skulle gå ut med offentliga uttalanden i fråga efter fråga så fort man har fått en information från företagsledningen eller facken. Däremot kan jag säga att det vid de överläggningar jag har haft framkom så många synpunkter och så starka skäl att jag ansåg det rimligt att under hand framföra dessa till företagsledningen. Det har jag gjort vid två tillfällen – det kan jag öppet berätta för herr Söderqvist här i dag – dels i slutet av förra året, dels i början av 1983. Därför vill jag tillbakavisa den uppgift som herr Söderqvist här lämnade, att regeringen skulle ha varit passiv och icke agerat i den här frågan.

Vid de diskussioner som nu följer med facken och kommunen kommer det naturligtvis i stor utsträckning att röra sig om sysselsättningspolitiska och regionalpolitiska frågor. Jag har sagt till länsmyndigheterna och kommunen tidigare att vi i industridepartementet är beredda att diskutera med kommunen vad vi gemensamt kan göra. Jag kan inte säga annat än att Sandvikskoncernen naturligtvis har långtgående ansvar för att jobb bereds åt de människor som nu friställs i Tierp och för att på allt sätt underlätta för dessa människor att ställa om sig till nya jobb och för att över huvud taget underlätta för dem att få nya jobb, exempelvis på Sandvikskoncernens andra anläggningar. Inte vill jag frånta Sandvikskoncernen ett så långtgående ansvar. Jag kan redan i dag meddela att ett sådant krav kommer att resas på Sandvikskoncernen.

Anf. 51 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det finns, självfallet, många in- och utgångar när det gäller utlandsinvesteringar. Det är naturligtvis inte bara på grund av att man vill nå exportmarknader som dessa investeringar görs, även om jag givetvis håller med om att det är rätt det som industriministern nu har sagt två gånger: vill man exportera, måste man komma in på marknaderna. Men vi vet att det också har gjorts utlandssatsningar i rent vinstsyfte, på grund av förmånligare villkor, bättre löner och sådana saker. På den punkten är vi uppenbarligen överens, så det behöver vi kanske inte tvista särskilt mycket om.

Frågan är hur mycket regeringen skall ingripa mot sådana här utlandsinvesteringar. Som jag sade tidigare tror jag att man så småningom – oavsett vilken regering som sitter vid makten – av rent nationalegoistiska skäl kommer att bli tvungen att ingripa, om man vill bevara landets struktur och ekonomi.

Ingripanden mot storföretag har litet att göra med diskussionen om planhushållning, som industriministern nämnde tidigare men som jag inte hann kommentera i mitt förra anförande. Det är klart att man kan ha synpunkter på planhushållningen sådan den har tillämpats i Sovjetunionen och andra länder, där den har fått mycket negativa effekter. Men planhushållningen i sig är inte och behöver inte vara något negativt. Man kan titta på ett sådant i hög grad kapitalistiskt land som Japan med dess utpräglade marknadsekonomi. Regeringen i Japan har en mycket väl utvecklad plan för industrietableringar. Det är minsann långt ifrån fritt fram

*Om verksamheten
vid verkstadsfö-
retagen Bahco
och Sandvik*

för något företag att etablera sig, genomföra strukturförändringar eller annat, utan det sker en mycket hård styrning. Jag hoppas sannerligen att industriministern inte menar att planhushållning är något som man inte skall använda sig av, utan att vi tvärtom kan vara överens om att den verkligen behövs.

Det är bra om jag har fel när det gäller informationen och kontakterna. Jag har bara att hålla mig till de uppgifter som jag har fått från Tierp. Uppenbarligen har man där varit missnöjd, men vi skall inte fortsätta den debatten här. Jag förstår mycket väl att regeringen inte skall gå ut och göra offentliga uttalanden, men det har funnits en oro hos de anställda i Tierp. Man annonserar givetvis inte i pressen om det inte är någonting som man är orolig och missnöjd över. Jag tror att det här har funnits ett glapp av något slag, men jag tänker inte uppehålla mig vid det.

Sandvik bör naturligtvis pressas i detta avseende, och jag hoppas att regeringen gör det.

Det har nu talats mycket om Sandvik och litet om Bahco, det andra företag som min interpellation handlade om. Vi får kanske återkomma till Bahco, eftersom det säkerligen kommer att hända saker där. Jag skulle bara vilja att industriministern tog någon minut i anspråk och talade om hur ni nu – efter det att Ahlsellaffären förra veckan gick i stöpet då Ahlsell backade ur och inte brydde sig om att ta över ventilationsdelen – ser på Bahcos framtid. Vilka kontakter kommer att tas, och vilka möjligheter har regeringen att påverka detta företag? Det gäller här en mycket större sak. Sandvik är inte i kris, men Bahco står inför konkurs. Jag skulle vilja höra några synpunkter på detta innan vi avslutar denna debatt.

Anf. 52 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Jag känner behov av att kommentera en fråga. Jag gör det inte i polemik med herr Söderqvist, utan för människorna i Tierp och övriga orter som är berörda av Sandviks omstrukturering. Det är klart att jag känner till den oro som människorna i denna situation hyser inför sin framtid. Den oron är förståelig. Det är helt naturligt om människor som riskerar att förlora sina jobb är oroliga för sin framtid, inte minst för familjens skull. De har kanske byggt hus, skaffat sig sommarstuga och fått vänner och bekanta. Plötsligt rycks den grunden undan, till följd av att de riskerar att förlora jobbet därför att företaget ämnar lägga ner fabriken. De vet inte var någonstans de skall hamna. Det är klart att människor känner oro i en sådan situation. Det är något som jag i dag möter på många, många platser runt om i landet. Det är också någonting som jag lever med inte bara på vardagarna utan under veckans alla dagar i kontakter med kommuner, med fack och med enskilda människor, som skriver och ringer under helgerna och talar om sin situation och hur de upplever att vara arbetslös och att riskera att bli arbetslös. Det gäller i en sådan situation att vi till det yttersta använder alla de möjligheter vi har för att hantera dessa frågor och komma till rätta med problemen. Jag har i mina svar sagt att regeringen också avser att göra detta i Sandviksfallet och i Tierpsfallet vid de samtal som nu förestår.

Jag skulle dessutom vilja säga att jag inte är beredd att jämföra Norduppland med Enköpingsregionen, av det skälet att Enköpingsområdet har Uppsala läns största koncentration av verkstadsföretag. Jag upplever att problemen i Enköpingsområdet mera är orsakade av konjunkturpolitiska förändringar. Situationen i Norduppland är jag däremot bekymrad över; den präglas av strukturella svårigheter, och det är någonting mycket allvarigare. Den kraftiga energipolitiska satsning med stora investeringsinsatser som regeringen nu arbetar för kommer också att dra med sig åtskilliga företag i Enköpingsområdet som kommer att få order och därmed möjligheter att nyanställa fler människor.

Vi har under senare tid haft kontakter med Bahcoledningen, och av de kontakterna kan jag dra en slutsats, nämligen att Bahco just nu har förhandlingar som jag hoppas skall kunna leda till en avslutning som ger positiva bidrag till sysselsättningen i Enköping. Om de kommer att göra det vet man inte förrän avtalen är undertecknade, men Bahcoledningen har vid dessa kontakter meddelat industridepartementet att sådana ansträngningar är på gång.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1982/83:103 om ett handlingsprogram för skogsindustrin, m. m.

Anf. 53 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! John Andersson har ställt följande frågor till mig:

1. Har arbetet med utarbetandet av ett handlingsprogram för skogsindustrin påbörjats?
2. Om så inte är fallet, tänker industriministern ta några initiativ för att så skall ske?
3. Har arbetet med utarbetande av förslag rörande vidareförädling inom sågverksindustrin påbörjats?
4. Om så inte är fallet, tänker industriministern ta några initiativ för att så skall ske?

Skogsbruket och skogsindustrin är en av våra viktigaste exportnäringar. Skogsnäringen har också utomordentligt goda förutsättningar att genom export medverka till en förbättrad balans i våra utrikesbetalningar.

Skogsbranschen omfattar emellertid många olika delområden, och därför är det enligt min mening viktigt med ett sammanhållet arbete kring de olika frågor och problem som är aktuella för branschen. Brister i näringsens förutsättningar kan lätt få omfattande negativa konsekvenser, vilket vi fått rika erfarenheter av under senare år.

Som exempel kan nämnas att skogsindustrins produktion begränsades under den senaste högkonjunkturen på grund av brist på virke. Detta medförde ett bortfall av exportinkomster av betydande omfattning. Beräk-

Måndagen den
25 april 1983

*Om ett handlings-
program för
skogsindustrin,
m. m.*

ningar av storleken på produktionsbortfallet visar att det är fråga om flera miljarder.

Bland de frågor som är aktuella inom ramen för ett sammanhållet arbete med skogsbranschfrågorna har några givits särskild prioritet. Hit hör bl. a. skogsindustrins virkesförsörjning.

I det ekonomisk-politiska program som regeringen presenterade under hösten 1982 (prop. 1982/83:50) framhölls bl. a. att åtgärder måste vidtas för att bättre utnyttja landets egna råvaror och öka vår produktion inom skogsindustrin. Regeringen har nyligen i en skogspolitisk proposition föreslagit riksdagen (prop. 1982/83:145) åtgärder i nämnda syfte att underlätta skogsindustrins virkesförsörjning.

Sågverkens möjligheter att satsa på ökad vidareförädling är en annan fråga som prioriterats vid regeringsarbetet. Statens industriverk har utrett sågverkens möjligheter till ökad vidareförädling. Breda marknadsundersökningar bland snickeriindustrier och trävarudistributörer i Storbritannien, Frankrike, Västtyskland, Holland m. fl. länder visar att det finns ett stort potentiellt marknadsutrymme för vidareförädlade trävaror från svensk sågverksindustri. Enligt min mening är det ytterst angeläget att dessa möjligheter tas till vara. För att underlätta för sågverksindustrin att öka vidareförädlingsgraden och påskynda övergången till mer vidareförädlade produkter har regeringen därför förelagt riksdagen (prop. 1982/83:100 bil. 14) förslag att utvidga branschprogrammet för den träbearbetande industrin till att även omfatta branschfrämjande åtgärder för sågverksindustrin. Samtidigt har föreslagits att branschprogrammet för den träbearbetande industrin räknas upp med 6 240 000 kr. för budgetåret 1983/84.

Frågor som sammanhänger med statens ägarroll har också prioriterats. Riksdagen har nyligen på förslag av regeringen (prop. 1982/83:68) beslutat att staten skall medverka i en finansiell rekonstruktion av AB Statens Skogsindustrier (ASSI). Vidare har staten inlett förhandlingar med Södra Skogsägarna ekonomisk förening om kapitaltillskott till Södra Skogsägarna AB.

Inom industridepartementet pågår samtidigt ett förberedande arbete för att organisera ett sammanhållet arbete med skogsbranschfrågorna. Som ett led i detta arbete avser jag att inbjuda företrädare för företagen, de anställda och berörda myndigheter till överläggningar i syfte att dels kartlägga aktuella problem inom branschen, dels skaffa ytterligare underlag för prioritering av erforderliga utredningsinsatser.

Anf. 54 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Måndagen den 23 november 1981 besvarade dåvarande industriministern Nils Åsling en interpellation av Thage Peterson om utvecklingen inom träindustrin. Thage Peterson inledde sitt första, mycket långa, anförande med följande ord.

”Jag ämnar hålla på en god stund, varför industriministern i lugn och ro kan passa på att äta sin kexchoklad alltmedan han lyssnar till mina kloka ord och råd, men också till flera varningar.”

Nu har vi en annan industriminister, och oavsett om han har tillgång till någon kexchoklad eller inte så kommer jag att hålla på en god stund. Jag tycker det finns all anledning att ta kammarens tid i anspråk för att diskutera frågan om skogsindustrin, och detta av flera skäl.

Jag tänkte börja med att färska upp industriministerns minne med de kloka ord och råd som han bestod kammaren med i den nämnda interpellationsdebatten. Thage Peterson säger i debatten att träindustrin har goda utvecklingsmöjligheter, om bara regeringen vill åstadkomma en rimlig industripolitik på detta område och skapa förutsättningar för och understödja en utveckling. Sedan beskriver Thage Peterson läget för svensk trähusindustris möjligheter till ökad export, och radar upp en hel del exempel på missade exporttillfällen. Efter detta drar Thage Peterson följande slutsats.

”Det måste ju vara deprimerande och bedrövligt för dessa arbetslösa människor och deras familjer att veta att de egentligen går arbetslösa helt i onödan. Om man hade tagit till vara de exportmöjligheter som funnits, om regeringen hade agerat, så hade de ju haft jobb. Då hade de inte behövt kastas in i den förbannelse som arbetslösheten utgör. Vi hade också kunnat förbättra Sveriges ekonomi genom värdefulla exportintäkter som hade blivit följderna av denna försäljning.”

Rådet från Thage Peterson är här att införa en samordning för gemensam exportförsäljning, och han understryker att från socialdemokratiskt håll har lagts förslag om inrättande av statliga handelshus.

Nu kan jag instämma i den kritik som då riktades mot den borgerliga regeringen, och även i det förslag som Thage Peterson framförde. Men den oundvikliga följdfrågan blir: Vad tänker den nuvarande regeringen göra, vilka initiativ tänker industriministern ta? Jag kan väl inte tro att den nuvarande regeringen tänker låta dessa människor gå arbetslösa helt i onödan och kastas in i den förbannelse som arbetslösheten utgör. Hur blir det nu med inrättande av statliga handelshus? Vilka övriga initiativ tänker industriministern vidta på detta område?

Thage Peterson berör också sågverksindustrin och den branschutredning som industriverket genomfört. Helt riktigt påpekas det möjliga i att genom vidareförädling i de svenska sågverken kunna skapa upp till 7 000 nya jobb och få upp till 5 miljarder kronor i ökade exportinkomster. Här finns all anledning att åter citera tre meningar av Thage Peterson: ”Här finns redovisad en klar möjlighet på alla dessa områden, och den möjligheten måste tas till vara. En ytterligare fördröjning får inte ske. Regeringen måste komma över sin beslutsångest i den här frågan. Det kan ju ändå ge 7 000 nya jobb och 5 miljarder i ökade exportintäkter.”

Thage Petersons recept är klart och kan inte misstolkas – genomför det liggande branschprogrammet för vidareförädling i sågverksindustrin! Även här blir det en följdfråga: Vilka initiativ kan man vänta sig av industriministern eller regeringen när det gäller sågverkens vidareförädling? Industriministern menar väl inte att det svar som getts här i dag skulle vara ett svar på den frågan och en konsekvent uppföljning av vad Thage Peterson tidigare

Om ett handlingsprogram för skogsindustrin, m. m.

Måndagen den
25 april 1983

*Om ett handlings-
program för
skogsindustrin,
m. m.*

krävt. Dessa nämnda, dryga 6 milj. kr. som nämns i svaret är som att spotta i havet när vi vet att industriverket beräknar de erforderliga investeringarna till ca 7 miljarder kronor.

Nu menar jag självfallet inte att dessa investeringskostnader skall belasta statsbudgeten, men det torde väl stå utom allt tvivel att betydligt större resurser måste ställas till förfogande om det skall bli möjligt att genomföra Thage Petersons krav om att genomföra branschprogrammet. Det kan väl inte vara så att kravet framfördes i hastigt mod och att det inte längre har sin giltighet.

För att det inte skall råda någon oklarhet om att Thage Petersons råd var förankrat i den socialdemokratiska riksdagsgruppen, så citerade jag i min interpellation en riksdagsmotion från nämnda grupp. För att ytterligare understryka detta vill jag citera ett par reservationer av den socialdemokratiska utskottsgruppen i näringsutskottets betänkande 1981/82:27 över motioner om skogsindustrin.

I en av reservationerna sägs att regeringen bör ta initiativ till en samordnad planering inom skogsindustrin och förelägga riksdagen ett förslag till handlingsprogram. I en annan reservation sägs att industriverkets förslag till ett femårigt branschprogram genomförs i sina huvuddrag och att det bör ankomma på regeringen att lägga fram förslag för riksdagen om hur stödet skall utformas. De här reservationerna röstade vi om förra året, och de stöddes även av vpk, varefter vi förlorade med den då vanliga enda rösten.

Nu säger industriministern i sitt svar:

”Inom industridepartementet pågår samtidigt ett förberedande arbete för att organisera ett sammanhållet arbete med skogsbranschfrågorna. Som ett led i detta arbete avser jag att inbjuda företrädare för företagen, de anställda och berörda myndigheter till överläggningar i syfte att dels kartlägga aktuella problem inom branschen, dels skaffa ytterligare underlag för prioritering av erforderliga utredningsinsatser.”

Det handlar här alltså om dels att kartlägga aktuella problem, dels att skaffa ytterligare underlag av erforderliga utredningsinsatser. Här kan man verkligen använda uttrycket om berget som födde en rätta. Var finns tankarna om ett handlingsprogram för skogsindustrin som skulle föreläggas riksdagen och vart har kravet om genomförandet av industriverkets branschprogram för sågverksindustrin tagit vägen?

Då det gäller den sistnämnda frågan sade Thage Peterson klart ifrån i interpellationsdebatten med Nils Åsling att det inte behövdes några ytterligare funderingar om industriverkets utredning. Vad som krävdes enligt Thage Peterson var att snabbt föranstalta om de åtgärder som industriverket föreslog.

Fru talman! Nu är det inte enbart i den här talarstolen som vår nuvarande industriminister har berört de frågor vi här diskuterar. Jag har här protokollet från Pappers kongress 1982, som gästades av Thage Peterson. I sitt anförande till kongressen berörde han bl. a. skogsindustrin. I detta anförande sade Thage Peterson att satsningen på vidareförädling är

nödvändig för att skapa nya jobb om Sverige skall vara ett industriland. Han poängterade att det är ett starkt nationalekonomiskt intresse att en ökad vidareförädling kommer till stånd. En socialdemokratisk regering kommer att aktivt arbeta med denna inriktning.

Sedan sade Thage Peterson något som verkligen är intressant:

”Jag kommer nu in på en mycket kontroversiell fråga. Vilka satsningar som skall göras och var de skall göras kan inte helt få bestämmas av de enskilda företagen eller ske på deras villkor.”

Visserligen säger Thage Peterson att planeringen för framtiden måste ske i samverkan mellan samhället, företagen och de anställda, men detta att utvecklingen inte helt skall få bestämmas eller ske på de enskilda företagens villkor måste rimligen innebära att industriministern avser att vidta vissa bestämda åtgärder. Kan industriministern redan nu avslöja något av de åtgärder som kan tänkas komma eller hoppas industriministern att detta med att styra utvecklingen skall kunna ske genom samverkan? Ett klarläggande från industriministern vore nog här på sin plats, inte minst därför att det i socialdemokraternas partimotion 1981/82:2075 står att läsa följande:

”Från socialdemokratisk sida har vi gång på gång under de senaste åren krävt att regeringen skall ta initiativ till en samordnad planering inom skogsindustrin. Motsvarande krav har framförts från de fackliga organisationerna. Våra krav har regelbundet avisats av regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten. Härigenom har man tagit avstånd från möjligheterna att få den nödvändiga övergripande planeringen av sysselsättningsutvecklingen och virkesförsörjningen. Att avvisa behovet av en sådan ramplanering är att förneka det mycket starka beroende som råder mellan de enskilda företagen och produktionsenheterna i hela verksamhetskedjan från råvaruförsörjningen till den internationella marknadsföringen. Det innebär en fortsatt okontrollerad utveckling” – märk väl – ”i en bransch som är av avgörande betydelse för möjligheterna att nå balans i vår utrikeshandel. Det betyder också att man nonchalerar de anställdas berättigade krav på trygghet i sysselsättningen och kommunernas och de regionala myndigheternas behov av tidig information om kommande förändringar. Detta vittnar om en anmärkningsvärd brist på ansvar.”

I motionen slås fast att det är en okontrollerad utveckling i den här branschen. Motsatsen måste väl vara en kontrollerad utveckling. Då uppstår den intressanta frågan: Hur skall detta åstadkommas? Här måste väl ändå regeringen och industriministern ha något i bakfickan. Eller var det här också enbart avsett för det kommande valet? Har man glömt förslagen och de krav som restes under oppositionstiden?

Jag har en stark känsla av att skogsindustrin redan är klar med sin strukturplan som sträcker sig fram till år 2000. Vissa uppgifter har sipprat ut om hur man har tänkt sig att handla. Industriministern måste befinna sig i tidsnöd, om han avser att verkligen kontrollera utvecklingen inom skogsindustrin, att uppfylla de anställdas berättigade krav på trygghet i anställningen. Jag tror att det är hög tid att ta itu med arbetet på ett handlingsprogram för skogsindustrin. Åtgärder måste skyndsamt vidtas i syfte att uppnå en

Måndagen den
25 april 1983

*Om ett handlings-
program för
skogsindustrin,
m. m.*

ökad vidareförädling inom sågverksindustrin. Att det behövs åtgärder snarast när det gäller att öka vidareförädlingen inom sågverksindustrin, framgår klart av vad som sägs i en socialdemokratisk reservation från förra året: "Det finns skäl att anta att en spontan utveckling i riktning mot ökad vidareförädling därför inte i någon större omfattning kommer till stånd under de närmaste åren, vilket kan få till följd bl. a. att sysselsättningen i branschen minskar ytterligare."

Jag tror att det är en riktig slutsats. Regeringen måste handla i enlighet därmed. Eller har industriministern och regeringen ändrat uppfattning? Här behövs ett klarläggande.

Fru talman! Industriministern har i sitt svar – vilket jag tackar för – på min interpellation, som gäller fyra frågor, berört virkesförsörjningen och de åtgärder som vidtagits för att förbättra denna.

Att vi bättre skall utnyttja landets egna råvaror är vi nog helt eniga om. Men om vi genom olika åtgärder får ut mera virke ur våra skogar, skall väl det inte bara få till följd en ökad export av råvaror och halvfabrikat. De stora vinsterna – det gäller i många avseenden – finns ju att hämta, om en ökad vidareförädling sker. Jag hoppas att vi även kan vara eniga om den saken.

Fru talman! Mina fyra frågor till industriministern formulerades så, att två av dem är direkta frågor och två är följdfrågor. Det var inte slumpen som avgjorde detta. Regeringen är ju bara ett halvt år gammal – därav min försiktighet i frågeställandet. Jag skulle alltså kunna ha förståelse för att arbetet med ett handlingsprogram för skogsindustrin inte påbörjats eller att förslag rörande vidareförädling inom sågverksindustrin inte är klara att läggas på riksdagens bord.

Jag vill ännu en gång poängtera att det är mycket bestämda krav som framförts i de socialdemokratiska reservationerna förra året. De kan inte missförstås. När det gäller handlingsprogrammet skulle ett förslag föreläggas riksdagen. I fråga om sågverkens vidareförädling skulle, enligt reservationen, industriverkets förslag till ett femårigt branschprogram genomföras i sina huvuddrag. Det krävdes vidare i reservationen att regeringen skulle lägga fram förslag för riksdagen om hur stödet skall utformas.

Då det gäller mina två följdfrågor måste jag uttrycka min besvikelse över att inte ha fått något svar, i varje fall inte något svar som står i överensstämmelse med vad industriministern vid olika tillfällen tidigare har sagt och vad som krävts i socialdemokratiska motioner.

Men industriministern kan kanske komplettera sitt svar. Kanske kan jag nu få en entydig försäkran om att regeringen skall ta itu med de här frågorna, och då i enlighet med vad som krävts i förra årets skogsmotion.

Anf. 55 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! John Anderssons tal förbryllar mig något. Jag satt och funderade över om han möjligen har läst upp ett anförande som han höll innan han fick interpellationssvaret. I varje fall blev jag orolig när jag förstod att han inte läst budgetpropositionen på det område som han sökt en debatt

*Om ett handlings-
program för
skogsindustrin,
m. m.*

med mig om. Vissa av de förslag som han efterlyser finns faktiskt på riksdagens bord, i budgetpropositionen – jag skall återkomma till det.

Kanske kommer jag att göra John Andersson litet ledsen nu, när jag säger att industriministern till punkt och pricka delar de uppfattningar som Thage Peterson framförde i riksdagsdebatten med den förra industriministern.

Regeringen har tagit tag i skogsindustrifrågorna, och det ger också interpellationssvaret belägg för. Vi har tagit tag i de frågor som jag berörde i interpellationen till min företrädare. När jag gick igenom svaret på interpellationen prickade jag faktiskt av och jämförde de krav som vi reste under oppositionstiden med det arbete som vi har på gång i skogsindustrifrågorna och det som vi redan har gjort.

Får jag då påminna om några saker. Jag tog upp råvaran som den väsentliga frågan för hela skogsindustrin. Om inte skogsindustrin har råvara, kan skogsindustrin inte verka; då förlorar vi exportintäkter, och då förlorar människorna sina jobb. Jag var med om att redan första regeringsveckan sätta i gång arbetet på ett förslag som ökar virkesförsörjningen. Och det arbetet har resulterat i att riksdagen fått ett förslag som skall förbättra råvaruförsörjningen till skogsindustrin. Det förslaget ligger redan på riksdagens bord.

En fråga som jag också tog upp i interpellationsdebatten gällde att snabbt komma fram till en lösning på de kriser som fanns inom skogsindustrin. Det handlade om ASSI och Södra Skogsägarna. Förslag om ASSI finns redan. Och beträffande Södra Skogsägarna diskuterar vi att så att säga stärka företagets verksamhet och ekonomi; de förhandlingarna och det arbetet pågår.

John Andersson har gjort branschprogrammet för den träbearbetande industrin till en stor fråga. Detta gjorde också jag till en stor fråga i interpellationsdebatten som John Andersson har haft vänligheten att läsa upp vissa delar av.

Jag tror att det var första eller andra regeringsdagen som jag satte i gång arbetet med att få med det här förslaget redan i den första budgeten. När vi tillträdde i oktober var budgetarbetet på gränsen till att slutföras. Då förde jag in frågan om att branschprogrammet för den träbearbetande industrin skulle omfatta även branschfrämjande åtgärder för sågverksindustrin i enlighet med de förslag och riktlinjer som statens industriverk hade utarbetat.

Nu frågar John Andersson: Vart har det förslaget tagit vägen, herr industriminister? Det ligger på riksdagens bord. Har inte John Andersson uppmärksammat det, skall jag hjälpa honom. I proposition 1982/83:100, som är budgetpropositionen, bil. 14, industridepartementet – dvs. den bilaga som jag ansvarar för – s. 41 och 42 finns det förslag som John Andersson efterlyser. Där knyter jag an till industriverkets utredning, och jag föreslår en satsning på vidareförädlade produkter inom sågverksindustrin. Det skapar nya arbetstillfällen, det kan ersätta arbeten som rationaliseras bort genom den tekniska utvecklingen, men det kan också skapa nya jobb. En sådan satsning ger därutöver nya möjligheter för mindre och medelstora sågverk,

Måndagen den
25 april 1983

*Om ett handlings-
program för
skogsindustrin,
m. m.*

bl. a. i Norrlands inland, att överleva och utvecklas. En ökad vidareförädling skulle också ge betydande ökning av exportintäkterna från sågverken. Det är för detta arbete som vi det första budgetåret anslår nya pengar – 6,2 milj. kr. Men totalt kommer branschprogrammet för den träbearbetande industrin att få 15 milj. kr. för den verksamheten. Det förslaget ligger redan i riksdagen och har troligen även behandlats i utskottet.

Statens industriverk har heller inte vilat. Verket har satt i gång förberedelser när det gäller den här frågan. Man får inte pengarna förrän den 1 juli, men för att inte någon försening skall ske har statens industriverk gått i gång med ett förberedelsearbete för att underlätta för sågverksindustrin att öka vidareförädlingsgraden och för att påskynda sågverkens övergång till mer förädlade produkter. Vad kan John Andersson mer begära? Förslaget har han haft att läsa sedan den 10 januari. Statens industriverk är redan i gång och har f. ö. skickat en inbjudan med branschprogram till sågverk, utvecklingsfonder och berörda fackliga organisationer avseende konferenser och samrådsdagar för att diskutera hur man skall gå till väga. Jag har alltså inte legat på det här problemet; jag tror t. o. m. att det var första regeringsdagen i industridepartementet som jag tog tag i frågan för att få i gång detta branschprogram.

Sedan säger jag i det mycket positiva interpellationssvaret att arbetet med skogsbranschfrågorna pågår i industridepartementet. Det är helt i enlighet med det tal som jag höll på Pappers kongress, helt enligt de socialdemokratiska motionerna i riksdagen och helt enligt interpellationsdebatten där jag noterade att detta arbete skall äga rum genom samråd med samhället, de anställda och industrin-näringslivet. Det är därför de också skall inbjudas till överläggningar om hur man skall arbeta ihop de här frågorna.

Nu gör sig John Andersson emellertid rolig över en formulering i interpellationssvaret där det sägs att man skall kartlägga problemen och skaffa underlag för insatserna. Ja, hur skall man gå till väga? Skall man ta tag i frågorna på ett seriöst sätt och arbeta med dem så det inger respekt och så att man får till stånd lösningar och flyttar fram positionerna för sågverksindustrin och skogsindustrin i övrigt måste man gå till väga på detta vis. Departementet har verkligen förberett detta på ett seriöst, omfattande och djupt sätt genom att kartlägga problemen och förutsättningarna inom branschen och sedan genom överläggningar skaffa ytterligare underlag för insatserna.

Jag ser att jag har förbisett en sak i svaret. Jag kunde också ha meddelat interpellanten att skogsbranschrådet nu har startat en verksamhet som skall ta tag i dessa frågor.

Fru talman! Jag förstod inte riktigt allt i det långa anförande som John Andersson höll. Jag har inget emot att lyssna på John Andersson i riksdagen – tvärtom, han talar rappt och tidvis muntert. Men man har anledning att också kräva ett sakinnehåll i vad som sägs. Jag är förvånad över att han efterlyser förslag som redan ligger på riksdagens bord. Detta är dessutom en bransch där jag verkligen har tagit tag i alla de frågor som man rimligen kan ta tag i under det regeringsarbete som har pågått bara under sex månader.

Oavsett vad John Andersson kommer att säga i sin replik ämnar jag fortsätta att hålla en hög takt i arbetet med skogsindustrifrågorna.

Anf. 56 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Industriministern är förvånad över att jag inte har vetskap om de förslag som har lagts på riksdagens bord. Han kan t. o. m. tänka sig att jag inte har läst interpellationssvaret. Men det har jag gjort. Jag har t. o. m. fått två svar. Först fick jag ett och sedan med ilbud ett ändrat svar. Så jag läste båda för säkerhets skull. Ändringarna var inte så stora.

Det är möjligt att industriministerns förvåning beror på att vi har helt olika bedömningar av vad ett branschprogram skall vara och av industriverkets program. Jag har budgetpropositionen bil. 14 här. Där föreslås en uppräknings anslaget med 6 milj. kr. Industriverket hade begärt 12 milj. kr. extra för det här budgetåret. Eftersom jag även har industriverkets utredning på min bänk är det lätt att kolla att man beräknade investeringarna till 7 miljarder kronor. De frågor som då måste besvaras blir därför: Hur skall man finansiera utbyggnaden? Behövs det krediter, lån osv.?

Anledningen till att jag så mycket uppehöll mig vid vad Thage Peterson tidigare har sagt är att jag tycker att det var vettiga synpunkter som han framförde i interpellationsdebatten. Dessa synpunkter har återkommit även i reservationer förra året, vilka vi då stödde. Men jag tycker inte att man av svaret kan läsa ut att det är fråga om ett handlingsprogram för skogsindustrin, ett organiserat och sammanhållet arbete.

Jag tror att industriministern kommer att bli överraskad framöver, när skogsindustrier kommer att läggas ned. Jag är helt säker på att skogsindustrin har sin egen strukturplan klar fram till år 2000. Jag är t. ex. väl medveten om vilka planer som finns inom mitt eget län – att kanske före år 1990 ha endast en skogsindustri kvar i länet. Det är bara drygt ett år sedan listor cirkulerade inom skogsindustrin över vilka fabriker som skulle bort. Man talade om endast tre stora kombinat i Norrland.

Ett handlingsprogram handlar om mer än att tala om ett sammanhållet arbete. Likadant förhåller det sig med kravet som ni har rest och som vi har stött på, att man skall genomföra vidareförädlingen inom sågverksindustrin enligt SIND:s program. Jag har inte fattat det på annat sätt än att det har ställts mycket bestämda krav på den förutvarande regeringen: lägg fram förslag nu, vi vill konkret att det skall genomföras. Det är faktiskt så det står i reservationen: Genomför förslaget från SIND!

Jag sade i slutet av mitt anförande att det skulle vara att verkligen ta i att stå och kräva att förslagen skulle vara klara nu, efter ett halvt års regerande. Men jag hade hoppats på ett besked om att detta skall fullföljas och förslag läggas på riksdagens bord, både i fråga om handlingsprogrammet och då det gäller sågverksindustrin.

I fråga om virkesförsörjningen tror jag att vi är helt överens. Det behöver vi egentligen inte diskutera. Vad jag vill poängtera är att om vi skall ta ut mera virke från skogen och ta till åtgärder som har gett sådana ramaskrin ute i skogsbygderna, bör vi väl försöka utnyttja denna råvara så mycket som

Nr 128

Måndagen den
25 april 1983

Om ett handlingsprogram för skogsindustrin, m. m.

Måndagen den
25 april 1983

*Meddelande om
interpellationer*

möjligt och ta ut så mycket som vi har möjlighet att göra när vi exporterar. Det skulle då vara ett misstag att öka uttaget från skogen och fortsätta exportera halvfabrikat. Detta tycker jag understryker vikten av att industriministern verkligen går hårt in för att ta itu med de här frågorna.

Nu säger industriministern att han började redan första dagen, och de första stapplande stegen har ju tagits, men jag tror att det är behövligt att lägga på ett kol. Det skulle också överensstämma mycket bra med vad industriministern tidigare har sagt.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1982/83:2402 och 2403 till justitieutskottet

1982/83:2404 till skatteutskottet

1982/83:2405 till civilutskottet

12 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1982/83:39 och 40

Justitieutskottets betänkanden 1982/83:29 och 30

Lagutskottets betänkanden 1982/83:27, 31 och 34

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1982/83:19 och 20

Socialutskottets betänkanden 1982/83:26–29

Utbildningsutskottets betänkanden 1982/83:23, 26 och 34

Jordbruksutskottets betänkande 1982/83:30

Civilutskottets betänkande 1982/83:25

13 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1982/83:150 Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret
1983/84, m. m. (kompletteringsproposition)

14 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 25 april

1982/83:127 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) till statsministern om tidpunkten för offentliggörande av innehållet i proposition till riksdagen:

För fyra år sedan ägde en interpellationsdebatt rum i riksdagen rörande den dåvarande folkpartiregeringens metod att i massmedia lämna upplysningar om regeringspropositioner vid en tidpunkt då dessa icke avlämnats till riksdagen och följaktligen icke var tillgängliga för riksdagens ledamöter

(riksdagens protokoll 1978/79:91, s. 118 och 1978/79:112).

I dagarna har "kompletteringspropositionen" diskuterats i massmedia. En presskonferens i saken synes ha ägt rum den 20 april. Propositionen i fråga fanns ännu den 25 april inte tillgänglig för riksdagens ledamöter. Samma dag som presskonferens hålles borde också proposition lämnas till riksdagen. Det är ändå här som förslagen skall behandlas och avgöras.

Jag vill därför fråga statsministern om regeringen avser att hädanefter iakttä normal hövlighet gentemot riksdagen i detta hänseende.

1982/83:128 av *Ulf Adelsohn* (m) till finansministern om förslaget om löntagarfonder, m. m.:

Arbetet med att införa kollektiva löntagarfonder fortsätter i kanslihuset. Den första etappen är klar. Regeringen har förelagt riksdagen ett förslag om utdelningsskatt, som dock är ett provisorium.

I nästa etapp skall enligt regeringen detta provisorium "avlösas av ett mer permanent vinstdelningssystem där basen för vinstdelningen inte utgörs av utdelningen utan av företagets vinst över en viss nivå (övervinst)" (prop. 1982/83:102). När det permanenta vinstdelningssystemet, grundat på ett förslag från en expertgrupp i kanslihuset, införs har regeringen avslutat etapp två i fondsocialismens införande i Sverige.

I augusti i år skall den s. k. aktieplaceringsgruppen lägga fram förslag hur löntagarfonderna skall placera sina pengar. Men redan i år skall preliminära inbetalningar av utdelningsskatten göras. Sedan återstår den tekniska utformningen av själva fonderna och deras styrelser. Redan till årsskiftet kommer socialdemokraterna att kunna påbörja kollektiviseringen av kapitalbildningen. Provisoriska löntagarfonder kan då börja köpa aktier och därmed företag med de medel som utdelningsskatten ger.

Ett vinstdelningssystem som topphugger de lönsamma företagen hindrar en utveckling mot ekonomisk balans. Företagen förlorar resurser som bättre kan användas i den egna verksamheten. Framgångsrika företag skapar resurser som satsas på mindre lönsamma företag. Genom politiskt-fackligt inflytande i löntagarfondernas styrelse kommer fonderna med all säkerhet att motverka den nödvändiga strukturomvandlingen i en kortsiktig strävan att rädda befintliga arbetstillfällen.

En sådan politik försämrar dynamiken i näringslivet. Vår industristruktur blir föråldrad. Löntagarfonder innebär i förlängningen allt större svårigheter att behålla och nyskapa produktiva arbeten.

Om marknadsekonomin skall fungera måste näringslivet få tillgång till erforderligt riskkapital. De tre borgerliga partierna har stimulerat ett ökat frivilligt sparande i aktier, främst genom att mildra skattesystemets diskriminering av aktiesparandet. Villkoren för skattefundsparandet, som infördes av den första trepartiregeringen, förbättrades avsevärt av den andra borgerliga trepartiregeringen.

Utvecklingen har klart visat att frivillig stimulans kan generera tillräckligt stort aktiesparande för att hushållen mer än väl skall svara för sin andel av det riskkapitalbehov som beräknats av bl. a. långtidsutredningen.

Nr 128

Måndagen den
25 april 1983

*Meddelande om
interpellationer*

Måndagen den
25 april 1983

*Meddelande om
interpellationer*

Efter regeringsskiftet i höstas har socialdemokraterna genomfört en rad åtgärder för att försäkra villkoren för aktiesparande. Genom att ta bort den 30-procentiga skattereduktionen på utdelningsinkomsten återinfördes dubbelbeskattningen av aktieutdelning. Tillsammans med den nya utdelnings-skatten beskattas nu utdelning på aktier trefaldigt. I föl fick en aktieägare, som utnyttjade den 30-procentiga skattereduktionen och som hade en marginals katt på 60 %, behålla ca 30 kr. av en utdelning på 100 kr. Nu får han endast behålla ca 14 kr. av en utdelning som "kostar" företaget 100 kr. Avkastningen efter skatt minskar med andra ord med nästan 60 %.

Regeringen har också sänkt skattereduktionen på skattefondsparandet från 30 till 20 % och infört en obligatorisk avsättning av 20 % av företagens vinster till räntelösa konton i riksbanken. Den genomförda höjningen av förmögenhetsbeskattningen missgynnar dessutom sparande i tillgångar som värderas till fulla marknadsvärdet, t. ex. aktier.

Alla dessa förändringar medför på sikt ett minskat intresse för aktier som placeringsform.

Skattefondsparandet tillför f. n. aktiemarknaden över 2 miljarder kronor per år från ca 600 000 människor. Detta förbättrar väsentligt företagets tillgång på riskvilligt kapital. Skattefondsparandet har på ett par år lett till en större spridning av aktieägandet än vad som skett under hela efterkrigstiden.

I olika uttalanden från regeringshåll har förekommit uppgifter att regeringen tänker avskaffa eller kraftigt minska skattereduktionen, samtidigt som benämningen skattefondsparandet skall försvinna. Detta aktualiserar också viktiga kontraktsrättsliga spörsmål. Omfattande förändringar i sparvillkoren innebär att förutsättningarna för kontrakten mellan spararna och aktiesparfonderna helt ändras. Dessutom ändras de förutsättningar som gällde när spararna beslöt sig för att automatiskt låta föra över pengar till aktiesparfonderna. Det är då rimligt att kräva en aktiv handling från den enskilde spararen, om han vill fortsätta att sätta in pengar på sitt konto.

Den socialdemokratiska partikongressen slog fast att socialdemokratien skall verka för att löntagarfonder skall införas uppbyggda enligt principen:

Vinstdelning i alla aktiebolag som redovisar vinst över en viss nivå.

Lönebaserad avgift skall tas ut på lönesumman.

Det kapital som skapas skall tillföras löntagarfonderna och användas till aktieköp i näringslivet.

Löntagarfonderna skall ägas kollektivt.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till finansministern:

1. Kan finansministern ge besked om det blir löntagarfonder i enlighet med den socialdemokratiska partikongressens principer?
2. Vilken tidsplan har regeringen för genomförandet av löntagarfonder?
3. Ämnar regeringen redan i år lägga fram ett förslag om ett permanent vinstdelningssystem?

4. Avser regeringen att låta remissbehandla ett förslag om permanent vinstdelningssystem innan det föreläggs riksdagen?

5. Ämnar regeringen i år lägga fram förslag om den tekniska utformningen av själva fonderna, deras styrelse, fondernas placeringspolitik och fondernas avkastningskrav?

6. Avser regeringen att låta remissbehandla förslag rörande den tekniska utformningen av själva fonderna, deras styrelser, fondernas placeringspolitik och fondernas avkastningskrav?

7. Avser regeringen att till årsskiftet ta bort eller ytterligare sänka skattereduktionen på skattefondsparandet?

15 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 22 april

1982/83:454 av *Ingvar Eriksson* (m) till justitieministern om ersättningsreglerna m. m. vid expropriation:

Den enskilde markägaren kommer ofta i kläm då samhället genom t. ex. vägverket lägger ut nya vägprojekt eller kommunerna planerar exploatering för nya bostadsområden och liknande.

I dessa sammanhang rör det sig om en planering, som ofta kommer till praktiskt utförande först efter många år. Planeringen är vanligen mycket långsiktig – men de negativa konsekvenserna drabbar den enskilde mycket snabbt i form av hämmade möjligheter att utveckla sitt företag.

Efter planering för exempelvis exploatering av mark till bostadsbebyggelse, i närheten av en gård med djurproduktion, uppstår svårigheter att få tillstånd att rationalisera eller förändra produktionen. Vid en planerad vägframdragnin g minskar den enskildes möjlighet att långtidsplanera eller i vissa fall sälja ifrån mark för annan verksamhet eller bebyggelse. Det finns fall där den enskilde hämmas i sin verksamhet i över 20 år. Mot bakgrund av att ersättning för intrång och hämmad näringsutövning utgår först då projekten genomförs eller genomförts, är detta orimligt.

1. Anser justitieministern det vara rimligt att enskild markägare/näringsidkare hämmas i sin verksamhet på anförd sätt?

2. Är justitieministern beredd att ta initiativ i syfte att eliminera de anförda olägenheterna?

1982/83:455 av *Lars Hjertén* (m) till civilministern om meritvärderingen vid statlig anställning:

I samband med nyanställning är det viktigt att rekrytera personer vilka har utbildning och yrkeserfarenhet som kan vara av betydelse för det kommande arbetet. Det råder i det sammanhanget ingen skillnad mellan den privata och

Nr 128

Måndagen den
25 april 1983

*Meddelande om
frågor*

den offentliga arbetsmarknaden. Arbetsgivaren kan visa en sådan inställning, när lönen fastställs.

Har statsrådet för avsikt att ändra den nuvarande tillämpningen av bestämmelserna, så att även en egen företagare får tillgodoräkna sig sin tidigare sysselsättning vid anställning inom exempelvis statens järnvägar, när det gäller inplacering i löneklass?

den 25 april

1982/83:456 av *Kerstin Ekman* (fp) till jordbruksministern om åtgärder för att påskynda utbyte av viss elektrisk utrustning:

Vilka åtgärder avser jordbruksministern vidta för att påskynda utbytandet av elektrisk utrustning där PCB ingår?

16 § Kammaren åtskildes kl. 14.39.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert